

ПРЕЗИДЕНТ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ "ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ ВА МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ТАРИХИЙ МЕРОСИ, УНИНГ ЗАМОНАВИЙ ЦИВИЛИЗАЦИЯ РИВОЖИДАГИ РОЛИ ВА АҲАМИЯТИ" МАВЗУСИДАГИ ХАЛҚАРО КОНФЕРЕНЦИЯНИНГ ОЧИЛИШ МАРОСИМИДАГИ НУТҚИ

Бошланиши биринчи саҳифада.

верситети филиали очилади.

Қоҳира университетининг профессори, турк филологияси ва адабиёти бўйича таниқли олим Магида Махлуф хоним ўтган йили "Бобурнома"ни араб тилига таржима қилиш бўйича узоқ йиллик ишини якунига етказди ва унда ўзининг чуқур шарҳлари ва аввалги тадқиқотларга доир танқидий таҳлилларини баён этди. Энг муҳими, бизнинг буюк аждодимиз Заҳриддин Муҳаммад Бобурнинг шох асари билан инглиз, форс ва бошқа кўплаб тиллар қатори эндиликда араб тилида ҳам танишиш имкони пайдо бўлди.

Шарқ тарихи ва фалсафасининг турли йўналишлари бўйича 60 дан ортиқ нашр қилинган ишлар муаллифи, Бельгиядаги Лувен католик университети профессори Юль Янсенснинг илмий фаолиятини ҳам биз юксак баҳолаймиз. Олимнинг "Ибн Сино ва унинг араб ва лотин дунёсига таъсири" китоби, "Абу Али ибн Сино ва унинг мероси" тўплами фақат мутахассислар эмас, балки бутун дунё китобхонлари орасида ҳам юқори баҳолади ва кенг эътироф этлиди.

Мен бу инсон билан танишишни кўпдан буён орзу қилганимни айтишни истардим. Бугунги имкониятдан фойдаланган ҳолда, унга мурожаат қилиб, айтмоқчиман: сизни Ибн Синодек даҳо шахснинг айнан қайси жиҳатлари ўзинга маълум этакди? Балки сиз бу борада бизнинг телевидениемизда чиқиб келиб, тарихимиз, маданиятимиз, буюк алломаларимиз, айниқса, Ибн Синога бўлган муҳаббатингиз ҳақида жамоатчиликмизга, ёшларимизга атрофлича сузлаб берарсиз? Мен буни жуда-жуда истардим.

Хитой Фан ва технологиялар университети тарих ва археология факультети раҳбари, профессор Ши Юнлининг номини алоҳида таъкидлашни истардим. У астрономия тарихи соҳасида дунёга таниқли мутахассисдир. Унинг ўрта асрларда Марказий Осиё, Хитой, Корея ва Европада астрономия тараққийоти қисқис-таҳлил йўналиши бўйича олиб борган тадқиқотлари катта шухрат қозонди. У астрономиянинг пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихини оммалаштириш бўйича жаҳонга машҳур олим, айни пайтда Хитой ва Жануби-Шарқий Осиёдаги қатор етакчи илмий-оммабоп нашрларнинг таҳрир ҳаётига аъзоси ҳамдир.

Европада таниқли врач, соғлиқни сақлашнинг замонавий тизимини ташкил этиш соҳасида тан олинган эксперт, доктор Марк Боннелнинг фидоқорона фаолияти катта ҳурмат ва эҳтиромга сазовордир. У раҳбарлик қилаётган "Абу Али ибн Сино - Франция" уюшмаси Франция ва Европада Ибн Синонинг маданият, фалсафа ва тиббиёт соҳасидаги илмий асарларини оммалаштиришга бекиёс хисса қўшмоқда.

Бизнинг конференциямизда, шунингдек, Урехтдаги Фан тарихи институтидан машҳур голланд олими Роберт ван Гент ҳам иштирок этмоқда. Ушбу тадқиқотчининг нашр этилган ўндан ортиқ китоби, 60 та мақоласи фақат астрономия, картография ва геодезиянинг бугунги долзарб муаммоларини эмас, айни пайтда уларнинг тараққийот тарихини, жумладан, ўрта асрлар Шарқига мансуб даврни ҳам қамраб олади.

Ўрта асрларда Шарқда яшаб ўтган аллома ва мутафаккирларнинг боқий меросини тадқиқ ва тарғиб этишга, кенг оммага етказишга муносиб хисса қўшаётган кўплаб фидойи олим ва мутахассислар ҳам шундай эътироф ва ҳурматга сазовордир. Сизларнинг барчангизга меҳнатингиз, илм-фан ва маърифат ривожига қўшган ҳиссангиз учун чуқур миннатдорлик билдираман.

Қадрли дўстлар! Ўз тарихига, тўплаган тажрибига, дунёда энг катта бойлик саналган интеллектуал салоҳиятга чуқур ҳурмат билан ёндашиш ҳар қандай давлатнинг моддий ва маънавий тараққийоти асосини ташкил этади, десам, ишонманки, бу фикрга сизлар ҳам қўшиласиз.

Шу муносабат билан улуғ испан адиби Сервантеснинг, тарих - филологиянинг хазинаси, ўтмиш гувоҳи, бугунги кун учун ибрат ва ўғит, келажак учун эса оғохлантиришдир, деган сўзларини тасроллаш ўринли бўлади, деб ўйлайман. Менга айниқса "келажак учун оғохлантириш" деган фикр жуда маъқул бўлди.

Нима учун? Нега деганда, ҳақиқатан ҳам, тарихни билмаган киши ҳар қадамда хатога йўл қўйди, ўз тарихи билан фахрланмайдиган халқ эса ўз келажagini тасаввур қилолмайди.

Барчамиз яхши тушунамизки, эришилган билимларни, ўтмишда, жумладан, ўрта асрлар Шарқда амалга оширилган оламшумул кашфиётларни чуқур ўзлаштирмасдан туриб на илм-фанда, на бошқа соҳаларда янги, янада юксак марраларни забт этиб бўлмайди. Биз келгуси фаолиятимизда ҳам айни шу тамойилга қатъий амал қиламиз.

Бугунги кунда инсоният олдида янги, глобал муаммолар пайдо бўлмоқда. Улар қаторида мен иқлим ўзгаришлари, экотизим ва биохилма-хилликни сақлаш ва асраб-авайлаш, табиий захираларнинг тугаб бориши ва бошқа шу каби жуда ўткир муаммоларни қайд этишни истардим. Уларнинг оқилона ечимиди давримизнинг энг кескин муаммосига айланмоқда.

Ушбу муаммоларни ҳал этиш интеллектуал салоҳиятнинг ҳар томонлама ўсишини, кўп асрлар мобайлида вуқудга келган қонунларни қайта айдок этиш ва янгича баҳолашни, бизни қуршаб турган борлиқни кенг миқёсда ўрганиш бўйича чуқур илмий тадқиқот ва тажрибалар олиб боришни тақозо этиши мумкин.

Ўзингиз айтинг, бугун бу залда номлари зикр этилган буюк алломалар, улуғ инсонлар ўз кашфиётларини, илмий асарларини гоёт оғир шароитларда яратган эмасми? Улар замонавий лабораторияларга, бугунги кундаги каби илмий асбоб ва жиҳозларга эга бўлмаган. Демократия, ҳозирги вақтда илм-фан юксак технологиялар, улкан маблағларни жалб этиш ҳисобидан ривожланади. Илм-фан ва маданиятни буюк сармоялар киритмасдан, ҳар томонлама қўллаб-қувватламасдан равнақ топтириб бўлмайди. Бу соҳадаги доимий юксак эътибор, катта маблағ ва сармоялар, ҳеч шубҳасиз, катта-катта гоёлар ва кашфиётларга сабаб бўлади.

Табиийки, улкан ҳажмдаги маблағ ва харажатлар билан бирга, ўз навбатида ўтмишда амалга оширилган бекиёс илмий ютуқлардан оқилона фойдаланиш талаб қилинишини ҳам ҳаммамиз яхши тушунамиз. Шуларни эътиборга оларганда, "XXI аср - билим ва интеллектуал тафаккур асри" деган фикр бежиз айтилмагани ўз-ўзидан аён бўлади. Бугунги кунда "Энг кўп талаб қилинадиган ва ўзини энг кўп оқлайдиган сармоя - бу инсон капиталига йўналтирилган сармоядир" деган ҳақиқатнинг ҳаётда тобора мустаҳкам қарор топиб бораётгани тасодиф эмаслигини таъкидлаб ўтмоқчиман.

Бу ўринда нима назарда тутилмоқда? Ўзининг тарихий, маданий ва интеллектуал меросини асраб-авайлашга, бойитиш ва кўпайтиришга, шунингдек, униб-ўсиб келаётган ёш авлоднинг миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялашга етарлича эътибор қаратмайдиган, ҳар томонлама уйғун ривожланган, мустақил фикрлайдиган, ўз қараш ва ёндашувига, гражданлик позициясига эга бўлган шахсни камол топтиришни ўз олдига мақсад қилиб қўймайдиган ҳар қандай давлат ва жамият тарих ва тараққийот йўлидан четда қолиб кетишга маҳкум эканини биз ўзимизга яхши тасаввур қилиб келганмиз ва яхши тасаввур этамиз.

Биз ўз мустақиллигимиз ва суверенитетимизнинг дастлабки кунларидан бошлаб ўтмишда шаклланган таълим тизимини тубдан ислоҳ қилмасдан туриб, эски коммунистик мафкурани қилиб ва ақдларидан бутунлай воз кечмасдан, ёшларнинг онгига демократик қадриятларни мустаҳкамлашдан туриб янги жамиятни барпо этиб бўлмайди, деган қатъий ҳулосага келган эдик.

Агар Ўзбекистонда бугун яшаётган 31 миллион аҳолининг 60 фоизидан ортигини 30 ёшга бўлган ёшлар ташкил этишини инобатга оларидан бўлсақ, ушбу ислоҳотларнинг зарурати ва роли ўз-ўзидан тушунарли ва равшан бўлади.

Мамлакатимизда қабул қилинган миллий дастурга кўра, 9+3 схемаси бўйича 12 йиллик умумий мажбурий бепул таълим тизими жорий этилди. Бу авваломбор 12 йиллик тўлиқ бепул, мажбурий таълим қонунини асосда йўлга қўйилганини аниқлатади. Агар инсон ўз мамлакатини Конституцияси, халқи ва Ватани олдидаги фарзандлик бурчини бажаришни истаса, у биринчи навбатда ўз

фарзандининг 12 йиллик таълим олишини таъминлаши, бунинг учун барча-барча шароитларни яратиб бериши керак.

Бу моделнинг принципиал хусусияти авваломбор шундаки, умумтаълим мактабидаги 9 йиллик ўқишдан сўнг ўқувчилар 3 йил давомида ихтисослаштирилган касб-хунар коллежлари ва академик лицейларда таҳсил олиб, уларнинг ҳар бири умумтаълим фанлари билан бирга меҳнат бозорига талаб қилинадиган 2-3 та мутахассислик бўйича касб-хунарларни ҳам эгаллайдилар.

Мен сизларнинг ана шу лицей ва коллежларини - бу Самарқандда бўладими, Тошкентда бўладими, олис шаҳар ва туманларда бўладими - ана шу ўқув юрталарини албатта бориб кўришингизни истардим. Бу коллежлар энг юксак замонавий талаблар асосида бунёд этилган ва барча жиҳозлар билан таъминланган. Биз энг замонавий меъморчилик лойиҳалари асосида 1500 та ана шундай коллеж ва лицейлар барпо этдик. Илгари хорижлик меҳмонларга экзотика намуналарини кўрсатардик. Бугун эса ултарга болаларимиз қандай ўқийётгани, уларга қандай замонавий шароитларда билим бераётганимизни, қандай авлод воғага етатиётганини кўринг, деймиз. Яна шунга таъкидламоқчиманки, ушбу коллежларда таҳсил олаётган ёшларимиз икки-уч мутахассисликка эга бўлиш билан бирга, хорижий тилларни, аксарият ҳолларда инглиз тилини ўрганмоқда.

Яна бир муҳим жиҳати шундаки, ана шу мажбурий таълимдан сўнг ёш йигит-қизларимиз, ўз хоҳишларига кўра, бакалавр ёки магистр даражасига эга бўлиш учун олий ўқув юрталарига таҳсил олишни давом эттиришлари мумкин.

Таълим-тарбия соҳасини ислоҳ қилиш дастури ҳаётимизга муваффақиятли жорий этилиши натижасида узлуксиз таълимнинг замонавий талабларга жавоб берадиган яхлит тизими яратилди. Бу тизим таълим жараёнларининг барча босқичларини - мактабга ва мактаб таълимидан тортиб ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим бўғинини, шунингдек, халқаро меъёрларга мос ҳолда бевосита фан доктори даражасини олиш учун диссертация химоясини назарда тутадиган олий таълимдан кейинги бир босқичли таълимни ўзинга қамраб олади.

Мамлакатимизда кенг қўламли ислоҳотлар бошлангандан буён олий ўқув юрталари сонини 2 марта ошди, бугунги кунда 60 та университет ва институтда 230 минг нафардан зиёд талаба таҳсил олмақда. Ўзбекистонда Европа ва Осиёнинг бир қатор етакчи олий ўқув юрталарининг филиаллари, жумладан, Вестминстер университети, Сингапур менежментни ривожлантириш институти, Турин политехника университети, Россия нефть ва газ университети, Москва давлат университети, Россия иқтисодий университети филиаллари фаолият юритмоқда.

Ҳозирги вақтда Ўзбекистон Миллий университети, Фанлар академияси ва Буюк Британиянинг етакчи олий ўқув юрти - Кембриж университети билан бирликлда Юксак технологиялар ўқув-тажриба маркази ташкил этилмоқда.

2014 йилнинг сентябрь ойидан бошлаб юртимизда, юқорида зикр этилганидек, Жанубий Кореянинг Инха университети филиали фаолият кўрсатади, унинг асосий йўналишини ахборот-коммуникация технологиялари, компьютер муҳандислиги соҳасидаги таълим ташкил этади.

Ёшларимизнинг минглаб иқтидорли вақиллари Япония, Германия, Жанубий Корея, Хитой, Буюк Британия, АКШ, Франция ва бошқа мамлакатларнинг етакчи университетларида таълим олмақда, бу эса уларнинг билим ва малакасини оширишда кенг имкониятлар очиб бермоқда.

Бугунги кунда, БМТ маълумотларига кўра, мамлакатимизда таълимга йўналтирилган харажатлар давлат бюджетининг 35 фоиздан ортигини ташкил этмоқда. Бошқача айтганда, Ўзбекистон давлат бюджетидан ҳар йили 35 фоиз маблағ айнан таълим-тарбия соҳасига йўналтирилмоқда.

Жаҳон интеллектуал мулк ташкилоти ва етакчи халқаро бизнес-мактаблардан бири - "ИНСЕАД" томонидан 2012 йилда инсон капиталининг тараққийот даражаси бўйича ўтказилган тадқиқот натижаларига кўра Ўзбекистон 141 мамлакат орасида 53-ўринни, таълим

тизимини ривожлантириш даражаси, жумладан, таълим мақсадлари учун ажратиладиган маблағлар бўйича эса дунёда бешинчи ўринни эгаллагани бежиз эмас, албатта.

Холис инсонлар бизнинг таълим-тарбия соҳасидаги кенг қўламли ишларимиз ҳақида ҳолисона ҳулоса чиқаргани учун миннатдоримиз. Биз бундай ҳар томонлама асосланган тадқиқотлар олиб бориб, умумий ҳулосалар чиқариш билан шуғулланадиган илмий-таҳлилий марказ мавжудлигидан беҳабар эдик. Бундай марказлар фаолияти жуда фойдали деб ўйлайман ва биз ана шундай юксак эътирофдан руҳланиб, янада юқори ўринларга кўтарилиш учун янада қаттиқ бел боғлаб ҳаракат қиламиз. Биринчи ўринга даввогарлик қилишдан чўчиб турган бўлсак-да, биз шунга интилиб яшашга ҳақлимиз, деб ўйлайман.

Мухтарам конференция қатнашчилари! Ўрта асрлар Шарқи буюк алломаларининг илмий меросини, уларнинг жаҳон цивилизациясига қўшган бебаҳо хиссасини ўрганиш ва амалда оммалаштиришга бағишланган ушбу конференцияни ўтказиш ўта муҳимлиги ва мақсадга мувофиқ эканига бизнинг ишончимиз қомил, десам, айни ҳақиқатни айтган бўламан. Форум қатнашчиларининг таркибинини эътиборга олган ҳолда айтадиган бўлсам мен сизлар билан олдиндан танишман.

Сизларнинг янги мажлис ва секциялар бўйича ўтадиган йиғилишларда билдирадиган тақлиф-мулоҳазаларингиз муҳомада этилаётган мавзуга оид долзарб масалаларни ҳал қилишда муҳим аҳамият касб этиши, ушбу конференция иштини мазмунан бойитишга хизмат қилиши шубҳасиз. Чунки бундай мавзудаги конференция дунёда камдан-кам бўладиган анжумандир. Ўйлайманки, унинг натижасига кўра жуда бой материалларга эга бўламиз. Бизнинг истагимиз шуки, Шарқ қўлёзмаларида сақланган улкан меросдан барча-барча инсонлар баҳраманд бўлсин. Уларни одамларга, авваломбор ёшларимизга етказиш айни мудоао бўлур эди.

Мен ёшларимизга мурожаат қилар эканман, уларга доимо: "Биз буюк аждодларимиз билан фахрланганимиз, гурурланганимиз керак", деб айтаман. Айни вақтда "Фақат гурурланишнинг ўзи етарли эмас, келинган бўлишимиз ҳам, худди улар каби, мана шу бебаҳо меросга ўз хиссасини қўшишимиз керак" деб тақорорлайман.

Биз келгусида юртимиз ва хориждаги тегишли етакчи университетлар, илмий ва тадқиқот марказлари ўртасида ҳар томонлама ҳамкорлик мустаҳкамлашиб боришимдан манфаатдоримиз ва бугунги конференциядан кўзланган асосий мақсадлардан бири ҳам шундан иборат эканини алоҳида таъкидлашни истардим.

Шуниси муҳимки, олим ва мутахассисларнинг ҳамкорлиги униб-ўсиб келаётган ёш авлод, талаба ва ёшларнинг ўзаро алоқалари учун ҳам, улар дунёнинг қайси жойида яшаши, ўқиши ёки меҳнат қилишидан қатъий назар, кенг йўл очиб беради.

Айни шу жиҳатдан ҳам биз мазкур анжуманининг аҳамиятини чуқур англаб туришимиз. Конференция ушбу мавзу доирасида бизни бир-биримизга янада яқинлаштиради. Анжуман мавзуси эса, уни ҳар томонлама чуқур ўрганиш, маъруза йўналишдаги ишларни изчил давом эттириш ва шу мақсадда ажратилаётган маблағларни янада қўллаб-қувватлаш қодир эканимизни бутун дунёга намойён этади.

Шунинг учун ҳам биз бундай форумларнинг мунтазам ўтказиб турилиши тарафдоримиз. Ўзбекистон халқи гоёт меҳмондўст, сиз, мухтарам меҳмонларимиз бунга ҳар бирингиз ўз мисолингизда ишонч ҳосил қилишингизни хоҳлаймиз. Шу боис сизларни фақат Самарқанд ва Тошкентда эмас, мазий гавҳари бўлган Бухоро, Хива, Шаҳрисабз ва бизнинг буюк тарихимизни, қадимий цивилизация ютуқларини асраб-авайлаб келаётган бошқа шаҳарларимизда ҳам кўришдан мамнун бўламиз.

Ушбу юксак минбардан туриб шу мухташам залда тўплаганларга яна бир бор самимий ҳурматимни изҳор этаман, ишонгингиз самарали бўлишини, Ўзбекистонга сафарингиз сизларда ўчмас таассуротлар қолдиришини истаيمان. Барчангизга сихат-саломатлик, олижаноб фаолиятингизда янги-янги ютуқ ва омадлар тилайман.

Эътиборингиз учун раҳмат.

ЮНЕСКО БОШ ДИРЕКТОРИНИНГ ЎРНИБСОСАРИ ХУБЕРТ ГИЗЕННИНГ НУТҚИ

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ислам Каримов Жаноби Олийлари!

Ҳурматли конференция иштирокчилари!

Хонимлар ва жаноблар!

Буюк Самарқанд шаҳрида ўтказилаётган мана шу муҳим тадбирда иштирок этиш мен учун катта шараф. Бу шаҳар Буюк Ипақ йўлининг марказида жойлашган афсонавий шаҳар, илм-фан, санъат, маданият ва меъморлик маркази. Бу дунё аҳамиятига молик шаҳардир. "Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий

мероси, унинг замонавий цивилизация ривожидagi роли ва аҳамияти" деб ном олган маъруз халқаро конференцияни ўтказиш учун, ўйлайманки, бундан ҳам яхшироқ жойни танлашни тасаввур қилиб бўлмас керак.

Энг аввало, ЮНЕСКО учун катта аҳамиятга эга бўлган мавзуга бағишланган ушбу муҳим тадбирни ташкил этгани ҳамда Ўзбекистоннинг таълим-тарбия, илм-фан, маданият, коммуникация ва ахборот соҳаларини ривожлантириш борасидаги қатъий садоқати учун Президент Ислам Каримовга ва Ўзбекистон ҳукуматига миннат-

дорлик билдирмоқчиман.

Ўтган йилнинг август ойида ЮНЕСКО Бош директори Ирина Бокова хоним Президент Ислам Каримов билан биргаликда бугун биз тўплаган мана шу масканга яқин бўлган Муаззам Регистон майдонидан "Шарқ тароналари" 9-халта фестивалининг тантанали очилиш маросиминида иштирок этган эдик. ЮНЕСКО Бош директорида ушбу таъриф жуда илқ таассурот қолдирганини ва у киши Сизга, Президент Жаноби Олийлари, ва конференциянинг барча иштирокчиларига энг самимий табриқ ва тилакларини етказишимни сўради.

Хонимлар ва жаноблар!

Ушбу конференциянинг айнан Самарқандда ўтказилаётгани жуда катта рамзий маънога эга. Бу кўҳна шаҳар дунё аҳамиятига эга бўлгани учун ЮНЕСКОнинг Жаҳон маданий мероси рўйхатига киритилган ва унда "Самарқанд - маданиятлар учрашадиган макон" деган сўзлар ёзиб қўйилган. 2750 йиллик тарихга эга бўлган Самарқанд шаҳри Марказий Осиёдан, жумладан, афсонавий Буюк Ипақ йўлидан ўтган дунё маданиятлари ва йирик савдо йўлларининг чорраҳасида жойлашган.

Марказий Осиёдаги Шарқ Ренессанси ҳам буюк аждодингиз Амир Темури томонидан яратилган қудратли ва гуллаб-яшнаган давлатнинг пойтахти - Самарқанд билан чамбарчас боғлиқдир.

Ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Улуғбек, Ал-Фарғоний, Алишер Навоий каби буюк аллома ва мутафаккирлар дунё илм-фани, фалсафа ва маданият ривожига улкан хисса қўшганлар ва ушбу минтақа доврўғини бутун жаҳонга таратдилар. Улар амалга оширган тадқиқотлар ва илмий ишларнинг натижалари бир неча

асрлар давомида Европанинг етакчи университетларида илм-фаннинг муҳим манбаи бўлиб хизмат қилган ва бугунги кунда ҳам ўз долзарблигини йўқотмасдан келмоқда.

Демак, ушбу алломаларнинг илмий ва ҳаётий жасорати, бебаҳо кашфиётлари нафақат Марказий Осиё минтақасида, балки бошқа қитъаларда ҳам бугунги давр олимлари, айниқса, ёшлар учун сабаб бўлиб келмоқда, ўрناق ва намуна вазифида ўтамоқда. Бу эса биз учун халқаро миқёсда илмий фикрлашув доирасини кенгайтириш борасида ибрат бўлиб, илмий тадқиқотлар самарадорлигини янада оширишга имкон беради.

ЮНЕСКО турли минтақалар

олимлари ўртасидаги учрашувлар ва тажриба алмашувлар бу жараёнга жалб этилган барча халқларнинг фаровонлигини оширишга ёрдам беришига ишонч билдиради. Чунки бу ўзаро ҳамфикрлик муҳитини яхшилайди, пировардида ижтимоий уйғунликни мустаҳкамлаш ва халқ фаровонлигини оширишга хизмат қилади. Шундай қилиб, бундай мулоқот ва фикр алмашувлар ЮНЕСКОнинг асосий миссиясида алоҳида ўрин тутадиган инсоният тафаккурида тинчликни ҳимоя қилиш тамойилларини қарор топтириш борасида энг муҳим омил вазифини ўтайди.

Давоми учинчи саҳифада.

ЮНЕСКО БОШ ДИРЕКТОРИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ХУБЕРТ ГИЗЕННИНГ НУТҚИ

Бошланчи иккинчи саҳифада.

Кейинги 40 йилда ЮНЕСКО Марказий Осиёда мулоқот ва тадқиқотларни кучайтиришга қаратилган бир қатор аҳамиятга молик ташаббусларга етакчилик қилиб келган. Олти йилдан иборат бўлган, "Марказий Осиё цивилизациялари тарихи" деб номланган китоблар туркуми ушбу минтақанинг тарихи, маданияти ва илмий ютуқларининг ўта чуқур ва муҳим илмий тадқиқотлари самарасидир. Бундан ташқари, яқинда ЮНЕСКО Буюк Ипак йўли масалалари бўйича билимлар алмашиш учун мўлжалланган, турли илмий йўналишлардаги ёндашувлар орқали слим ва тадқиқотчиларни бирлаштиришга қаратилган "Ипак йўли" онлайн платформаси инновацион ташаббусини амалга оширишни бошлаб юборди. Ушбу ташаббус, Осиё, Африка ва Европанинг 55 та мамлакатини бирлаштирган ҳолда, халқаро ҳамкорлик, ривожланиш ва мулоқот юритиш мақсадида Буюк Ипак йўлини замонавий рақамли маконда қайта тикламоқда.

Хонимлар ва жаноблар!

Кеча Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхонада, Паркентдаги Куёш энергетикаси бўйича халқаро марказда, Ботаника боғида бўлиб ўтган қатор учрашувлар ҳамда ўзбек олимлари билан ҳамкорликда ташкил этилган давра суҳбати чоғида мен илм-фан соҳасидаги ўзбекистон тараққиётининг асосий босқичлари билан шахсан танишдим. Шунингдек, мен раҳбарлар, олимлар ва талабалар билан биз умид қилаётган ёрқин келажак режаларини амалга оширишда илм-фан, технология ва инновацияларнинг роли тўғрисида фикр алмашиш имконига эга бўлдим.

Шуни айтмоқчиманки, ташрифим давомида мен ёш авлод вакиллари — ўқувчилар, талабалар, ёш олимлар ва оддий одамларнинг мамнун чехрасига алоҳида эътибор қаратдим.

Бу эса ўз навбатида Ўзбекистон — келгуси тараққиёт учун ишончли пойдевор сифатида хизмат қиладиган ёшлардан иборат, ўқимшлари, руҳи ва маънавияти юксак инсонлар мамлака-

ти эканидан далolat беради.

Айни пайтда бундай ташриф ва фикр алмашувлар Ўзбекистон раҳбарияти, ўрта асрлар Шарқининг таълим-тарбия, илм-фан ва маърифатни ривожлантиришдаги юксак аъёнларининг давом эттирган ҳолда, илм-фан ва таълимни ривожлантириш масалаларига нақадар муҳим аҳамият бераётгани мамлакат келажagini шакллантиришда илғор билимларни жалб қилиш вази-фасига қанчалик содиқлигини намоён этди. Президент Ислам Каримов Жаноби Олийлари ва Ўзбекистон халқининг бу йўналишда эришган натижалари ва сай-ҳаракатларига тасаннолар айтишимизга ижозат бергайсиз.

Биз ўтмиш тажрибасидан фойдаланамиз ва барқарор келажакка интиламиз. Шундай қилиб, мазкур анжуман тарихга назар ташлаб, эришилган билимлар, ақл-заковат ва салоҳият ютуқларидан фойдаланиб, уларга таянган ҳолда барчамиз учун барқарор келажакни барпо этишга қулай имконият яратмоқда.

Эътиборингиз учун ташаккур.

рлайди, уни воёга етказган заминга алоҳида эҳтиром билан қарайди.

Ахмад Фаргонийнинг "Астрономия асослари" номли асари ўн иккинчи асрда лотин ва иврит тилларига таржима қилинган, кейинчалик Италия, Германия, Франция, Голландия ва АҚШ каби кўплаб мамлакатларда қайта-қайта чоп этилгани унинг нақадар улкан аҳамият-

няти тарихига зарҳал харфлар билан битилган. Доимо яшил бўлиб турувчи тропик ўсимлик "Авиценна" деб аталган. Кўплаб мамлакатларда кўчалар, ўқув ва тиббиёт муассасаларига унинг номи қўйилган, аллома шарафига медал ва мукофотлар таъсис этилган.

Президентимиз Ислам Каримов 1998 йил 6 ноябрда ЮНЕСКОнинг халқаро Абу Али ибн Сино олтин медали билан тақдирланди. Бу олий мукофот халқимизнинг умумбашарий цивилизация тараққиётига қўшган ҳиссаси ва хизматининг тан олинishi, давлатимиз томонидан тарихий, маданий, маънавий меросни асраб-авайлаш, соғлом ва баркамол авлодни воёга етказиш борасида амалга оширилган ишларнинг муносиб баҳоси бўлди.

ЮНЕСКО шафелигида Хоразм Маъмур академиясининг 1000 йиллиги нишонланган, унинг фаолияти қайта ташкил этилгани мамлакатимизда аждодлар хотирасига, илм-фан ривожига қаратилган эътиборнинг ёрқин намунаси-дир. Ҳозир бу қадимий ва навқирон илм масканида Хоразм тарихи,

енгилмас куч" асариди. — Ушанда жаноб Майор Улуғбекнинг илмий меросини юксак баҳолаб, унинг юлдузлар харака-тига оид ҳисоб-китоблари бугунги кунда компьютер ёрдамида текшириб кўрилганда атиги бир неча дақиқага фарқ қилиши аниқланди, деган гапни айтиб қолди. Шунда мен унга қараб, йўқ жаноб Федерико Майор, Улуғбек хато қилган бўлиши мумкин эмас, балки компютерлар хато қилган бўлиши мумкин, деган эдим".

Истиқлол йилларида Мирзо Улуғбекнинг ҳаёти ва фаолиятини ўрганиш борасида улкан ишлар амалга оширилди. Давлатимиз раҳбари ташаббуси билан 1994 йил мамлакатимизда Улуғбек йили, деб эълон қилинди. Ҳақиқатан Мирзо Улуғбек таваллудининг 600 йиллиги халқаро миқёсда кенг нишонланди. Париж шаҳридаги ЮНЕСКО қароргоҳида буюк алломанинг илмий мероси ва унинг аҳамиятига бағишланган халқаро анжуман ўтказилди.

Мирзо Улуғбек сиймоси халқимиз ҳаётининг ахралмас қисмига айланб

А.АБДУЛЛАЕВ (ЎзА) олган сурат.

Самарқанд шаҳридаги Қабуллар уйида 15 май куни "Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожигаги роли ва аҳамияти" мавзусида халқаро конференция бошланди.

БУЮК АЖДОДЛАРИМИЗ МЕРОСИ — БУТУН ИНСОНИАТНИНГ МАЪНАВИЙ БОЙЛИГИ

Президентимиз Ислам Каримов ташаббуси билан ташкил этилган ушбу халқаро анжуманда АҚШ, Буюк Британия, Италия, Хитой, Жанубий Корея, Германия, Япония, Ҳиндистон, Миср, Индонезия, Саудий Арабистони, Қувайт, Россия, Озарбайжон каби элликка яқин мамлакатдан олимлар, нуфузли халқаро ташкилотлар раҳбарлари, олий таълим муассасалари профессорлари, илмий марказлари ва институтлар мутахассислари, экспертлар иштирок этмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов халқаро конференциянинг очилиш маросимида нутқ сўзлади.

ЮНЕСКО Бош директорининг ўринбосари, Осиё ва Тинч океани минтақавий бюроси директори Хуберт Гизен ўрта асрлар Шарқ алломаларининг дунё тамаддунида тутган ўрни, илм-фан ва санъат ривожига қўшган ҳиссаси ҳақида сўз юритди. Мамлакатимизда миллий кадриятларни тиклаш, бой тарихимизни ўрганиш, фан ва таълим тизимини ривожлантиришга қаратаётган эътибори учун Президентимизга миннатдорлик билдирди.

Конференцияда ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг ҳаёти ва ижоди, уларнинг тарихий мероси ва илмий мақолаблари фаолияти ҳақида видеофильм намойиш этилди.

Давлатимиз раҳбарининг ташаббуси билан истиқлол йилларида буюк аждодларимизнинг номлари тикланди. Уларнинг ҳаёти ва бебаҳо меросини ўрга-

ниш, қадамжоларини обод этиш ва асраб-авайлаш борасида улкан ишлар амалга оширилди.

Президентимиз таъкидлаганидек, жамият тараққиётидаги ҳар қандай ўзгаришлар, янгиликлар, айниқса, инсоният ривожига катта туртки берадиган жа-равёнлар, кашфиётлар ўз-ўзидан юз бермайди. Бунинг учун аввало асрий аъён-налар, тегишли шарт-шароит, тафаккур мактаби, маданий-маънавий муҳит мав-жуд бўлмоғи керак.

Ана шундай эзгу мақсад ва тафаккур билан яшаган халқимиз жохон тараққиётига улкан ҳисса қўшган. Шарқ Фарбни ўзаро боғлаган, буюк цивилизациялар ту-ташган юртимиз ҳудудида илм-фан, ма-даният азалдан ривожланган. Айниқса, ўрта асрларда она заминимиздан минг-лаб олим шайхлар, буюк мутафаккир-лар етишиб чиққан. Уларнинг математи-ка, физика, кимё, астрономия, этногра-фия, тиббиёт, тарих, адабиёт, ахлоқ, фал-сафа каби кўплаб соҳаларга оид асарла-ри, Самарқанд, Бухоро, Хива, Тошкент, Шаҳрисабз, Термиз ва бошқа шаҳарлар-даги қадимий обидалар бутун башари-ятнинг маънавий мулки ҳисобланади.

Ошма даврдаги энг буюк мутафаккир олимлардан бири Мухаммад Мусо Хо-размийдир. Бугун бутун дунё фойдала-надиган ҳисоб-китоб амаллари, замо-навий технологиялар фаолияти ана шу бобокалонимиз яратган қондаларга асосланади.

Бутун дунё Хоразмийнинг илм-фан ривожига йўлидаги ҳиссасини юксак қад-

га эгаллигини кўрсатади.

Алломининг Ер шарсимон шаклда эканлиги борасидаги қарашларини ора-дан саккиз юз йил ўтиб амалда исбот-лаган машҳур сайёх Христофор Колумб "Ер-меридианининг бир даражаси миқ-дори ҳақидаги ал-Фаргоний ҳисоблари-нинг тўғриллигига тўла ишонч ҳосил қил-дим", дея дастхат қолдирган. Ун олтин-чи асрда Ойдаги кратерлардан бирига бобокалонимиз номи берилган.

ЮНЕСКО қарорига мувофиқ 1998 йил-да Ахмад Фаргоний таваллудининг 1200 йиллиги халқаро миқёсда нишонланди. Бу буюк аждодимизнинг жохон цивилизаци-яси ривожига қўшган улкан ҳиссаси, хал-қимиз илмий салоҳиятининг яна бир эъти-рофи бўлди. Давлатимиз раҳбарининг та-шаббуси билан Кува ва Фарғона шаҳар-ларида мутафаккир хайкаллари бунёд этилди, Фарғона давлат университетига Ахмад Фаргоний номи берилди.

Ўрта асрларда Шарқ илм-фани ри-вожида Хоразм Маъмур академияси алоҳида ўрин тутган. Улкан кутубхона, мадраса, таржимон ва хаттотлар мак-таби каби тузилмаларга эга бўлган бу даргоҳда юздан ортиқ алломалар, ис-теъдодли талабалар илмий изланишлар олиб борган. Абу Наср ибн Ироқ, Абу Райҳон Беруний, Абу Али ибн Сино, Махмуд Ҳўжандий, Ахмад ибн Мухам-мад Хоразмий ва Аҳмад ибн Хамид Най-сабурий каби қомусий олимларнинг умумбашарий тафаккур ривожига қўшган ҳиссаси беқиёсдир.

Ибн Сино номи дунё фани ва мада-

нинг ўзига хос маданияти, экологияси, ер ва сув ресурсларини ўрганиш бўйича илмий изланишлар давом этти-рилмоқда.

Мирзо Улуғбек юртимизнинг бир қатор шаҳарларида мадрасалар қурдирган, Са-марқандда ўзига хос илмий муҳит, Ҳозир-чи тилда айтганда, академия ташкил эт-ган. У ерда 200 дан ортиқ олим фаолият юритган.

Фалаҳиёт илмининг назарий ва амал-ий масалалари тўла қамраб олинган Улуғбекнинг "Зижи" ўрта асрлардаёқ Осиё ва Европа мамлакатларида кенг тар-қалган. Европалик астроном олимлар уни лотин, француз, инглиз тилларига таржима қилган, шарҳлар битган.

"Зижи Улуғбек", «Зижи жадиди Қўра-гоний» номлари билан шухрат қозонган бу асарда 1018 юлдузнинг ўрни ва хола-ти аниқлаб берилган. Юлдузларнинг ба-ландлиги ва улар орасидаги масофа, қуёш ва ойнинг ҳаракати, уларнинг ту-тилиш вақтлари баён қилинган. Бу ҳисоб-китоблар замонавий технология-лар орқали аниқланган кузатув натижа-ларидан деярли фарқ қилмайди. Маса-лан, Улуғбек ҳисоби бўйича бир йил 365 кун 6 соат 10 дақиқа 8 сонияни ташкил этади. Бугунги кунда бир йил 365 кун 6 соат 9 дақиқа 6 сонияга тенг.

"Бу ҳақида сўз юритар эканмиз, бе-хитёр 1996 йили Парижда ЮНЕСКОнинг ўша пайтдаги Бош директори Федерико Майор жаноблари билан бўлган бир суҳбат ёдимга тушади. — деб ёзади Президентимиз "Юксак маънавият —

қолган. Юртимизда Улуғбек номи бе-рилган туман, маънавият масканлари, маҳаллалар, кўчалар кўп. Ота-оналар эзгу ниятлар билан фарзандларига Улуғбекнинг муборак исмини қўйиша-ди. Буларнинг барчаси халқимизнинг буюк алломага чексиз ҳурматидан дар-рак беради.

Бутун дунёда буюк аждодларимиз-нинг сўнмас даҳосига ҳурмат-эҳтиром, уларнинг бой илмий меросини ўрганиш-га қизиқиш ҳаммиса юқори бўлган. Бу-нинг тасдиғини турли мамлакатларда уларнинг ҳаёти ва фаолияти ҳақида ил-мий ва бадиий асарлар яратилгани, улуғ аждодларимиз хотирасига ёдгорликлар бунёд этилганлиги ҳам кўриш мумкин. Бельгия ва Латвияда Ибн Синога, Лат-вияда Мирзо Улуғбекка, Япония, Рос-сия ва Озарбайжонда Алишер Навоий-га, Мисрда Ахмад Фаргонийга ўрнатил-ган хайкаллар халқимиз тарихига чуқур ҳурмат ифодасидир.

"Ўрта асрлар Шарқ алломалари ва мутафаккирларининг тарихий мероси, унинг замонавий цивилизация ривожигаги роли ва аҳамияти" мавзусидаги хал-қаро конференциянинг Самарқанд шаҳрида ўтказилиши бежиз эмас. Зеро, бу шаҳар жохон цивилизациясининг қадимий ўчоқларидан биридир. Бу ер-даги обидалар, маданий ёдгорликлар аждодларимиз даҳосидан, олис ва буюк ўтмишдан сўзлайди. Самарқанднинг гўзал ва сўлим табиати, қадимий ва за-монавий иншоотлари бутун дунёни ўзига мафтун этиб келади.

Президентимиз таъбири билан ай-тганда, Самарқанд тупроғининг ҳар бир заррасида улғур бир ҳикмат бор, ҳар бир кўчаси, майдон ва хиёбонда салобат, файзу тароват бор. Бу қадимий ва ҳам-иша навқирон шаҳарнинг ҳар бир гиш-тида бунёдкор халқимизнинг буюк ис-теъдоди ва маҳорати, боқий қадрият-лари мужассам.

Истиқлол йилларида Самарқанд ўзга-ча тароват ва маҳобат касб этмоқда. Со-ҳибқирон Амир Темура таваллудининг 660 йиллиги, Мирзо Улуғбек таваллу-дининг 600 йиллиги муносабати билан Самарқандда улкан бунёдкорлик ишла-ри амалга оширилди. Шаҳар маркази-да Соҳибқирон бобомизнинг салобат-ли хайкали қад ростлади. Улуғбек ра-садхонаси ва мадрасаси қайта таъмир-ланди. Президентимиз фармониға му-вофиқ 1996 йил 18 октябрь куни Сама-рқанд шаҳри Амир Темура ордени билан мукофотланди. Шундан бун бу кун юртимизда Самарқанд куни сифатида нишонлаб келинмоқда.

Самарқанд тарихини ўрганиш истиқ-лол йилларида изчиллик касб этди. Ху-сусан, Афросиёб тепалиқларида олиб борилган кенг кўламли археологик тад-қиқотларда шаҳар арқининг энг қуйи қатламлари ўрганилди. Эрамиздан ав-валги VIII-VII асрларда бунёд этилган бу девор Марказий Осиёдаги энг қадимий мудофаа истеҳкоми ҳисобланади. Бу ердан топилган кўна буюмлар Фран-ция илмий тадқиқотлар миллий маркази-га қарашли лабораторияда тадқиқ қилинди. Тахлиллар Афросиёб ашёла-ри 2750 йиллик тарихга эга эканини кўрсатди.

ЮНЕСКО Бош конференцияси қарорига мувофиқ, 2007 йилда Сама-рқанд шаҳрининг 2750 йиллиги кенг нишонланди. Ушбу кутлуг тўй арафа-сида боқий шаҳар янада гўзаллашди. Ўнлаб ижтимоий-маиший иншоотлар, кўркам боғлар, хиёбонлар барпо этил-ди. Амир Темура макбараси, Регистон майдони, Биҳишонлар ва Шоҳи Зинда ёдгорликлари ҳамда Улуғбек расад-хонасини бир-бирига боғловчи кичик халқа йўлининг қурилиши шаҳар аҳли ва сайёҳлар учун яна бир қулайлик яратди.

Президентимиз раҳнамолигида Сама-рқанднинг асл тарихий қиёфасини тик-лаш, иқтисодий салоҳиятининг юксалти-риш борасида улкан ишлар амалга оши-рилмоқда. Шаҳар аҳолиси ва меҳмон-ларга ҳар томонлама муносиб шароит яратиш мақсадида барпо этилган маги-страл йўллар, боғу хиёбонлар, таълим муассасалари ва спорт майдончалари, тиббиёт масканлари ва меҳмонхоналар қадим шаҳар кўрқига кўрк қўшмоқда.

Самарқанд шаҳрида яна бир муқта-шам мажмуа — Қабуллар уйи барпо этилди. Регистон майдонига таъмир-лаш ишлари амалга оширилди. Сама-рқанд халқаро аэропорти ва темир йўл вокзали атрофи ободонлаштирилди.

Халқаро анжуман иштирокчилари Амир Темура макбараси, Расадхона, Аф-росиёб ва Улуғбек музеюлари билан танишди. Улар истиқлол йилларида Са-марқанд шаҳрида амалга оширилган бунёдкорлик ва ободонлаштириш иш-ларига юксак баҳо берди.

Анжуманинг ялпи мажлисида АҚШ-нинг Жон Хопкинс университети қоши-даги Марказий Осиё ва Кавказ инсти-тути раиси, профессор Фредрик Старр, япониялик бобуршунос олим, Рюкюку университети профессори Ёйжи Маню, Қоҳира университети профессори Ма-гида Махлуф, "Абу Али ибн Сино — Франция" уюмшаси президенти, про-фессор Марк Боннел, бельгиялик про-фессор Юль Янссенс, Нидерландиянинг Утрехт университети доценти Вильфрид де Грааф, Япониянинг Токаи универси-тети профессори, шарқшунос олим Ма-сатака Такешига, Хитой Фан ва техно-логиялар университети тарих ва архе-ология факультети раҳбари, профессор Ши Юнли, Ўзбекистон Фанлар акаде-мияси академиги Эдвард Ретвелдэе ва бошқалар ўрта асрлар Шарқ алломаларининг ҳаёти, илмий фаолияти ҳақида маъруза қилди.

Халқаро конференция шўба мажлисларида давом этмоқда.

Анвар САМАДОВ, Ғолиб ҲАСАНОВ, Ҳамад МАХСУС мухбирлари

Асрлар давомида жохон тарихининг буюк сиймоларидан бири Соҳибқирон Амир Темуранинг жўшқин ҳаёти ва бунёдкорлик фаолиятини, темирйўл тарихини ўрганишга қизиқиш дунё миқёсида сусаймаган, аксинча, кейинги вақтда бу мавзуга эътибор янада ортгани кузатишмоқда.

Бугунги кунда Амир Темура ва темирйўллар мавзусига бағишлаб яратилган йирик асарлар сони Европа тилларида беш юздан, Шарқ халқлари тилларида эса мингдан ортиқни ташкил этаётгани ҳам фикримизни яққол тасдиқлайди. Бу асарларни, ўз навбатида, икки йўналишга ажратиб бўлиш мумкин. Биринчи йўналиш илмий-тарихий мавзудаги тадқиқотларни қамраб олса, иккинчи йўналишга адабий-тарихий асарлар кирди.

Маълумки, шўролар замонида кўплаб мўътабар аждодларимиз қаторида Амир Темура номи ҳам тарих саҳифалари ва, ҳатто, инсоният хотирасидан ўчиришга ҳаракат қилинди. Шўқри, Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг халқнинг тарихий хотираси қайта тиклана бошлади. Улуғ аждодларимизни ёд этиб, уларнинг маънавий меросини ўзлаштиришга киришдик.

Кейинги даврда миллий давлатчилигимиз тарихининг мумтоз намунаси — "Темура тузуқлари" юртимизда қайта-қайта нашр этилаётганини алоҳида таъкидлаш жоиз. "Темура тузуқлари" китобининг янги нашрига сўзбошида Президентимиз шундай таъкидлайди: **"Ишончим комилки, ёшларимиз бу китобни меҳр қўйиб, тушуниб, чуқур англаб ўқиса, уларнинг қалбига миллий гурура туйғуси юксалади, ўзининг қандай буюк зотларнинг**

авлоди эканини янада чуқурроқ ҳис этиб, ҳаётининг ҳар қандай синов ва қийинчиликларини энгишга қодир инсонлар бўлиб воғга етади".

Амир Темура ва темирйўллар ҳаёти ва фаолиятини ўрганишга адабий-тарихий ёндашув борасидаги юртимиз ёзувчи ва олимлари, шоир ва драматургларининг жўшқин, самарали ижодий изланишларини алоҳида таъкидлаш лозим. Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофоти лауреати Мухаммад Али шу мавзуда қалам тебратётган ижодкорлар орасида энг фаол адибларимиздан.

Даставвал, Мухаммад Али томони-дан Соҳибқирон ва унинг суронли даврига бағишлаб 1999 йилда ёзилган "Жаҳон-қир Мирзо" ва 2004 йилда битилган "Умаршайх Мирзо" романларини ўзиди қамраган тарихий дилогия яратилган эди.

Мана, бугун адибининг "Улуғ салтанат" туркумига кирувчи тўртинчи романи — "Шоҳрух Мирзо" асари нашрдан чиқди. Шу тариқа буюк Соҳибқирон бобомизнинг тўрт нафар фарзанди аржуманди — Жаҳонқир Мирзо, Умаршайх Мирзо, Мироншоҳ Мирзо ва Шоҳрух Мирзо ҳаёти ҳамда фаолиятига бағишланган кенг қамровли тетралогия дунёга келди.

Мухаммад Али тетралогияда халқимизнинг бундан қарий етти аср олдинги ҳаёти, ўша давр ижтимоий жараёнларини ёрқин бадиий бўёқлар ва аниқ тарихий фактлар асосида маҳорат билан тасвирлайди. Энг муҳими, адиб Амир Темура образида тарихий ҳодисалар оқимида тадрижий ўсиб, юксак қамолот даражасига эришган шавқатли зот, адолатпарвар

ва ҳалол, мард ва ватанпарвар буюк сиймо тим-солини моҳирлик билан кўрсата олган.

Бу асарларда, шунингдек, марказлашган буюк давлат барпо этиш машаққатлари, кенг кўла-мидаги бунёдкорлик манзаралари тараннум этил-ган. Аслида ҳам, Амир Темура жохон тарихида қудратли ва гуллаб-яшнаган салтанат барпо эт-ган буюк саркарда, давлат арбоби сифатида-гина мавқе тутмайди. Соҳибқирон ўз пойтахти бўлими Самарқандни ер озининг чинкам ма-даний ва илмий марказларидан бирига айлан-

ди. Бу улуг зот қурдирган меъморчилик ва халқ санъатининг жаҳохирлари янглиг бугунга-ча қад кўтариб турган осори атиқалар шаҳар ва қишлоқларимиз кўрқига кўрк қўшиб келаяпти.

Тетралогияда шу каби буюк ҳақиқатлар ба-диий бўёқлар ва тарихий фактлар омухталиги-да ўз тасдиғини топган. Жумладан, охириги асар "Шоҳрух Мирзо" китобида миллидий 1400 йил-лар воқеалари ҳақида сўз боради. Асарнинг тили раво, ўқилиши энгил, бадиий тасвирда Амир Темура даври руҳи яққол уфуриб туради.

Мисол учун, романда "келбати Амир Темура-га ўхшайдиган хокони сайид Шоҳрух Мирзо" Хиротнинг Соҳибқирон бунёд эттирган "Боғи шаҳр" мавзёида фарзандлари Бойсунгур Мирзо билан Мухаммад Жуки Мирзонинг хумоюн тўйларини ўтказгани мароқ ва маҳорат билан шундай тасвирланган: "Сунбуланинг эмин-эркин эсаётган танга ёқар шабадалари муаззам Боғи шаҳрни бут-

кул ўзиники қилиб олган, борлиқни безаган хуравона наволарни опичлаганча, узоқ-яқин-дан келган меҳмонлар билан гавжум катта чо-диқларни оралаб, нафис дарпардаларни сил-лаб-сийпаб ўтар, ўйнар, пушти сақарлот саропардалар атрофида парвона бўларди. Бонгинг четигади майдончада аввал кўчор урдиштин бўлди, сўнг ўҳроزلарга навбат етди... Бир ҳафта давом этган, хосу омга бар-робар совға-саломлар улашилган дабдабали тўй овозаси рубий масқуннинг турли диёрла-рига бориб етди"

Кайд этиш жоизки, адибининг янги ро-мани адабиётимизда Соҳибқирон Амир Темура ва темирйўл шаҳзодалар образи-ни яратиш йўлида қўйилган яна бир кутлуг қадимдир.

Асарда тарихий воқеаларнинг бадиий бўёқ-ларда тасвир этилиши орқали тарихийлик ва бадиийликнинг уйғунлиги таъминланган. Ман-баларнинг бойлиги, турли-туманлиги, кенг кўламлиги ва улاردан муаллифининг моҳирона фойдалангани алоҳида таъкидлаш лозим.

Бинобарин, адиб Амир Темура образини Соҳибқирон бобомиз сурати ва сийратига хос бўлган барча қирралари — мураккаблиқлари, зиддиятлари, маҳобати, даҳосини лиризм бил-ан уйғун ялғилликда кўрсатишни доимо диққат марказида тутган ва бу вазифани маҳорат бил-ан удалаган. Бу ютуқ, шубҳасиз, муаллифининг бой ижодий тажрибаси, асардан-асарга ўткир-лашиб бораётган илҳомбахш қалами кучи билан бевосита боғлиқдир.

Тетралогиянинг муҳим тарбиявий аҳамия-ти шундаки, у ўқувчида тарихий-миллий гурура-

ифтихор туйғусини юксалтиради. Дарҳақиқат, бу асар Ўзбекининг гурурига гурура, сурурига суру-рура қўшибгина қолмай, ирқи ва миллати, қайси мамлакатга мансублигидан қатъи назар, ўзини ҳурмат қилган ҳар бир киши қалбига адолат-га, ҳақиқатга, инсонпарварлик ва бунёдкор-ликка меҳр уйғотади, тарихда шундай салта-нат, унинг Соҳибқиронини бўлган халқа ҳамда уларнинг ҳозирги ворисларидида катта ҳавас ва завқ уйғотади. Шу маънода, ушбу тетралогия асосида келгусида филмлар яратиш лозим, деб ўйлаймиз.

Шундай қилиб, адибга узоқ йиллар давоми-да илҳом бағишлаб келган, айна вақтда ором-ни ўғ

Гулчехра ЖҰРАЕВА

СЕНИ КҰТТУМ ИНТИЗОР

Майсаларнинг майин хушбўйи, Димоғимда қолсин умрбод, Лолазорнинг қирмиз ранг-рўйи, Яноғимда қолсин умрбод.

Чақмоқ каби чақнасин кўзим, Ўсма тортай қора қошимга. Навбахорга айланай ўзим, Ишонмасин ҳеч ким ёшимга...

Ёшлигимнинг ифори, баҳор, Ёдга солдинг атлас кўйлагим... Сени куттум ҳар йил интизор, Гул чехранга асло тўймадим.

БҮРЧ

(Неварам шеъри)

Етуклик паспортин олдим кўлимга, Тўлқиндай тўлғонди қалбда ҳаяжон, Гўё машъадаке юрган йўлимда, Ўзимни ҳис этдим мустақил инсон.

Ўн олти довондан ошибман бугун, Кучга куч, гайратга тўлишди билак. Оруз-ҳавасларга тошибман бу кун, Билимга, меҳнатга ошuftа юрак.

Ёшлик — бу умрнинг баҳорий фасли, Ҳали кўн бунёдкор ишлар олдинда. Биз — эркин замоннинг бахтиёр насли, Қарзимиз дунёча эл-юрт олдида...

Етуклик паспорти — чексиз қувончим, Тенгхуқуқ тенгдошлар орасиданман, Оқламоқ бурчимдир Ватан ишончин, Озод Ўзбекистон фуқаросиман!

СОҒЛОМ БОЛА

Хархаша қилма, болам, “Емайман” деб юз бурма, Емакни четга сурма, Қани, озинг оч, лолам.

Бир қошиқ аданг учун, Бир қошиқ аянг учун, Бир қошиқ бувинг учун, Бир қошиқ буванг учун.

Буниси эртақ учун, Ўйинчоқ — эрмак учун, Буниси соғ тан учун, Буниси Ватан учун,

Бир қошиқ неъмат учун, Бир қошиқ раҳмат учун. Ана қўрдингни, таом, Бир пасда бўлди тамом,

Энди катта боласан, Чемпион ҳам бўласан.

ШУКРКИМ...

Қора атлас кийиб ухлаётир тун, Митти юлдузчалар тутмоқда фокус. Олисан мўралар ҳориб қолган кун, Менинг киприқларим ёпиқмас ҳануз.

Кино тасмасидай ўтади бари, Сухбатга чорлайди бедор хотира: Тош кўча, тор кўча ва фойтуллари, Болалик кўринар тушлардек хира...

Яхшиям бугун бор, Гузал Ватан бор, Умрнинг ҳар онин эттулик қиёс, Тақдирда бор экан гуллаган баҳор, Манглайим боғида очилди қийос.

***

Осмоннинг негандир йўқ кайфияти, Кўзидан томарди олмос томчилар,

Адашибман чоғи, холис нияти, Юртимиз бошидан чирой сочлар.

Субҳидам уйғониб зарчевар кўёп, Зарҳал ипақлардан либос тўқибди. Қўли гул табият — беназир наққош Барқут боғ-роғларга севинч тўқибди.

САРЧАШМА

Дарёлар оқими тоғдан олади, Шейрият дарёси оқди қалбдан. Юрган йўлларида сурон солади, Илҳом тўлқинлари келади халқдан.

Шоир ва шеърхоннинг хаамири битта, Яшолмас ҳаётда бири-бирисиз. Энг яқин сирдоши элдир, албатта, Эли омон бўлса у ўтмас изсиз...

Гулчехра ЖҰРАЕВА 1937 йилда туғилган. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг журналистика бўлимини тугатган. “Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими”, “Меҳнат шўхрати” ордени билан тақдирланган.

НАВБАХОР

Ёшлигимнинг ифори — баҳор, Чиройим ҳам, севгим чағати. Соғинчимнинг хумори баҳор, Ҳаётимнинг илк бойчечаги.

Доим ёшсан, юзларинг гулгун, Кўйлагиндан кетмайди оҳор. Келдинг яна гул тунги бугун, Дугонамсан менинг, навбахор.

Бағрининг оч, эркала, баҳор, Сочларимни силасин сабо, Булбулчалар уйғотсин наҳор, Кавсар сувин юборсин само.

Ёзувчи ва адабиётшунос олим Улуғбек ҲАМДАМ билан суҳбатимиз таржимашуносликнинг бугунги кундаги муаммо ва ютуқлари хусусида бўлди.

— Яқинда “Жаҳон адабиёти” журналида “Таржима — миллатлараро кўнгил мулоқоти” сарлавҳали мақолангизни ўқиб қолдим. Мутлолаа жараёнида бир неча саволлар туғилди. Сизнингча, руҳият таржиманинг бош мезоними?

— Ҳа, фикримча, таржимада, энг аввало, асар руҳини тўлақонли бера олиш бирламчидир. Қолган барчаси безаклардек гап. Безаклар ҳам лозим, лекин асарнинг мазмун-руҳи иморатнинг пойдевори, деворлари ва томига ўхшайди. Мана шулар рисоладагидек бўлган тақдирдагина безаклар ярашади.

Бадий таржимага, айниқса, талабим хамиша катта. Ҳужжат ва шу каби бошқа матнлар, яна тарихий, расмий, адабий-танқидий мазмундаги асарлар таржималарида ҳам талабим юксалиши керак.

— Яқинда “Жаҳон адабиёти” журналида “Таржима — миллатлараро кўнгил мулоқоти” сарлавҳали мақолангизни ўқиб қолдим. Мутлолаа жараёнида бир неча саволлар туғилди. Сизнингча, руҳият таржиманинг бош мезоними?

— Ҳа, фикримча, таржимада, энг аввало, асар руҳини тўлақонли бера олиш бирламчидир. Қолган барчаси безаклардек гап. Безаклар ҳам лозим, лекин асарнинг мазмун-руҳи иморатнинг пойдевори, деворлари ва томига ўхшайди. Мана шулар рисоладагидек бўлган тақдирдагина безаклар ярашади.

Бадий таржимага, айниқса, талабим хамиша катта. Ҳужжат ва шу каби бошқа матнлар, яна тарихий, расмий, адабий-танқидий мазмундаги асарлар таржималарида ҳам талабим юксалиши керак.

— Яқинда “Жаҳон адабиёти” журналида “Таржима — миллатлараро кўнгил мулоқоти” сарлавҳали мақолангизни ўқиб қолдим. Мутлолаа жараёнида бир неча саволлар туғилди. Сизнингча, руҳият таржиманинг бош мезоними?

— Ҳа, фикримча, таржимада, энг аввало, асар руҳини тўлақонли бера олиш бирламчидир. Қолган барчаси безаклардек гап. Безаклар ҳам лозим, лекин асарнинг мазмун-руҳи иморатнинг пойдевори, деворлари ва томига ўхшайди. Мана шулар рисоладагидек бўлган тақдирдагина безаклар ярашади.

Бадий таржимага, айниқса, талабим хамиша катта. Ҳужжат ва шу каби бошқа матнлар, яна тарихий, расмий, адабий-танқидий мазмундаги асарлар таржималарида ҳам талабим юксалиши керак.

— Яқинда “Жаҳон адабиёти” журналида “Таржима — миллатлараро кўнгил мулоқоти” сарлавҳали мақолангизни ўқиб қолдим. Мутлолаа жараёнида бир неча саволлар туғилди. Сизнингча, руҳият таржиманинг бош мезоними?

— Ҳа, фикримча, таржимада, энг аввало, асар руҳини тўлақонли бера олиш бирламчидир. Қолган барчаси безаклардек гап. Безаклар ҳам лозим, лекин асарнинг мазмун-руҳи иморатнинг пойдевори, деворлари ва томига ўхшайди. Мана шулар рисоладагидек бўлган тақдирдагина безаклар ярашади.

Бадий таржимага, айниқса, талабим хамиша катта. Ҳужжат ва шу каби бошқа матнлар, яна тарихий, расмий, адабий-танқидий мазмундаги асарлар таржималарида ҳам талабим юксалиши керак.

— Яқинда “Жаҳон адабиёти” журналида “Таржима — миллатлараро кўнгил мулоқоти” сарлавҳали мақолангизни ўқиб қолдим. Мутлолаа жараёнида бир неча саволлар туғилди. Сизнингча, руҳият таржиманинг бош мезоними?

— Ҳа, фикримча, таржимада, энг аввало, асар руҳини тўлақонли бера олиш бирламчидир. Қолган барчаси безаклардек гап. Безаклар ҳам лозим, лекин асарнинг мазмун-руҳи иморатнинг пойдевори, деворлари ва томига ўхшайди. Мана шулар рисоладагидек бўлган тақдирдагина безаклар ярашади.

Жараён ҳали узок давом этади, деб ўйлайсизми?

— Назарияда бундай: аввало аслият, кейин ундан тўғридан тўғри қилинган таржима муҳим. Аммо бирламчи тили пухта биладиган таржимонлар кам бўлсаю асарга сув ва ҳаводек эҳтиёж бўлса, нима қиламиз? Қўл қовуштириб ўтириб бўлмайди-ку! Аслият тилини ўрганишга эса узок йиллар, баъзан ҳатто умрлар сарф бўлади. Мана шундай пайларда иккиламчи тилдан ўғирмалар ҳам ўша катта эҳтиёжга бир қадар дармон бўлади. Менинг қарашим шу маънода. Вақти келадиги, яхши таржимани бирламчи тилдан амалга ошириш мумкин бўлади ва шунда сиз айтётган босқичга кўтариламиз. Аммо масаланинг бошқа жиҳати хамиша сақланиб қолаверади, Яъники, бирламчи ва иккиламчи тил таржимонлари катта истеъдод соҳиблари бўлса ва улар ўғираётган асар ҳар иккисининг руҳиятига мувофиқ тушса, демак, бундай таржималар ҳам ашашда давом этаверади. Масалан, хитой тилидан русчага, сўнгра эса русчадан ўзбекчага ўғирилган бир асарни олайлик. Бу ўринда рус ва ўзбек таржимонлари хитойча асар мазмун-моҳиятига кирдирилиб, уни юксак савияда илҳом билан рўёбга чиқарсалар, демак, бундай таржима хитойчадан тўғридан-тўғри ўзбекчалаштирилган ўртағиёна таржимадан баланд туриши мумкин. Лекин бу қамданкам учрайдиган ноёб ҳодиса бўлгани учун уни мулқлаштиришдан йироқман ва зарурат туғилмаса, аслиятга мурожаат қилавериш керак, деб ҳисоблайман. Мисол учун, яқинда Нобель мукофоти олиган хитой ёзувчиси Мо Янь асарларини олайлик. Унга нега, қандай хизматлари учун мукофот берилди, деган саволга тезроқ жавоб топганимиз келади. Жаҳон ОАВнинг шов-шувлари ўз йўлига, биз ўз кўзимиз билан ўқиб, ўз ақлимиз билан мушоҳада қилиб кўришни истаймиз. Лекин хитой тилини мукамал билладиган ва уни шундай даражада ўзбекчалаштира оладиган бирон моҳир таржимонни, масалан, мен билмайман.

Масалани икки таржимон воситасида ҳам ечиш мумкин. Бунинг учун эса хитойча ва ўзбекчани яхши билладиган биринчи (таглама) ва уни ўзбекча бадий таржимага айлантирадиган иккинчи (бадий таржима) — таржимонлар тандемини уюштириш, моддий-маънавий рағбатлантириш талаб этилади.

— Ўзингиз ҳам ижодий фаолиятингиз давоминда таржима билан шуғуллангансиз. Бадий асар таржимасида бирламчи аҳамият касб этадиган талаблар нималардан иборат, деб ўйлайсиз? Тил билиш ўз йўлига. Бирор-бир хорижий тилини қонун-қондалари билан пухта билладиган мутахассис бир шеър ёки ҳикояни аслиятдан пухта-пишиқ қилиб ўғиролмаслиги мумкин. Таржимон учун энг муҳим хусусиятлар нималардан иборат?

— Фикрингизга тўла кўшиламан. Тил билиш — бу ҳали ҳаммаси эмас. Аввало, асар моҳиятини-руҳини яхши ўқиш лозим, кейин эса таржимада шу мазмун-руҳни гўзал шаклларда (албатта, аслият шаклига уйғун равишда) ифода қилиш керак. Муҳими, мана шу. Лекин бу гўл умумий бир жавоб. Майдалаб қарайдиган бўлсак, ишчи, асарнинг бугунги кун ўқувчиси маънавий-руҳоний эҳтиёжларига қай даражада жавоб беришидан бошламоқ керак. Ҳатто буюк ижодкорларнинг асарлар давоминда мақталган

асарлари ҳам замондошларимиз учун унчалик қизиқарли бўлмаслиги мумкин. Битта мисол келтирай: яқинда бир дўстим жаҳонда узок ўн йилликлар мобайнида машҳур бўлиб келган романи Тошкентга кўтариб келди-да, бир ҳафтатаралар давоминда ўқиб юрди. Катта ҳажмли романининг ярмига борганда эса “бас, ўқимайман!” деб қолди. Сабабини сўрасам, “асардан ўзимни тополмадим” деди. Бу тўғри жавоб эди. Чунки бугун дунё тамомилга ўзга шароит ва кайфиятда нафас олапти. Романда акс этган воқелик ва одамларнинг дунёқарашлари эса муайян мамлакат кишиларининг қисқа бир вақт оралиғидагина (XIX асар адоғи ва XX асар аввалига) тегишли бўлиб, ҳозир у ерда ҳам бутунлай ўзга ҳол ҳукм сурмоқда. (Тўғри, чуқур гуманизм гоғлари билан суғорилган, айна пайтда, бадий жиҳатдан пишиқ-пухта асарлар, агар раъсий-мажозий тилда битилган бўлса, замон танламайди. Лекин дўстим “ҳазм қилолмаган” романининг қай бир тарафи, назаримда, ана

эса таржима маҳоратига келамиз. Яна шуки, ҳар қандай мутаржим исталган асарнинг таржимасига тўтинмаслиги жоиз деб биламан. Ҳар бир таржимон “ўз асари”ни, ботиний оламида акс садо бергучи “матни”ни топсин! Таржимода нафақат сўз, айна пайтда, маъно, афоризм, вазият ва турли хил ҳолатлар муқобилини ҳам топиш муҳим ҳисобланади.

Адабий жараён

— Хабарингиз бор, бугунги кунда ўзбек адабиёти намуналарини хорижий тилларга таржима қилишни ташкиллаштириш борасида фаол иш олиб борилмоқда. Бундай таржима асарлар китоб ҳолида чоп этилаётир ҳам. Шулар ҳақида фикрингиз қандай? Бу таржималарнинг савияси ҳақида нима дея оласиз?

— Албатта, ўзбек адабиётининг саранамуналарини дунё ҳам ўқиши керак. Бунинг учун эса таржима лозим. Лекин қандай таржима? Ўз асарларим бошидан ўтганлардан хулоса қилиб айтсам, бу иш биз ўйлаганчалик осон эмас экан. Чунки битта роман, бир қисса ва бир неча ҳикояларимни рус тилига таржима қилдириб, мутахассислар эътиборига ҳавола қилиб кўрдим: қиссада ўзбек ва рус таржимонларининг дуэти иштирок этгани учун яхши баҳо олди, лекин айрим ҳикояларимнинг таржимаси бўйича айтилган мулоҳазалар танқидий руҳда бўлди. Ўзим ҳам солиштириб қарадим: мутахассисларнинг ҳақли чиққан ўринлари талай. Инглизча таржималар борасида эса умуман гапирмасам ҳам бўлади. Ҳаётий тажриба ва мушоҳадалардан кейин шундай хулосага келдимки, таржимон, аввало, ижодкор бўлиши ва иккала тилини пухта билиши, айниқса, таржима этилаётган тилда ҳар қуни гаплашиши, унинг бутун ноҳикилик-

ларини, маъно товланишларини ўз вужудда ҳис қилиб юрган бўлиши зарур экан. Яъни луғат орқали у ёки бу тилини билиш, бу тилда онда-сонда гурунглашиб юриш билан ҳақиқий бадий таржимонлик ўртасида ер билан осмонча фарқ борлигини аччиқ тажрибалар исбот қилди. Демак, ўзбекчадан хорижий тилга ўғирилган асарлар, ўша чет тил эгаси бўлмиш, бунинг устига руҳдош, замондош ижодкор нигоҳидан ўтиши шарт.

— Ўзбек таржима тарихи бой тажрибага эга. Жаҳон адабиётининг жуда кўплаб дурдоналарини кейинги бир, бир ярим аср мобайнида она тилимизга ўғирилди. Бундан ўғтирилди, ҳатто этмиш йил олдин қилинган таржималар эскирмадимикан? Улардаги кўплаб сўз ва иборалар истеъмолдан чиқиб кетган... Шу маънода, ўша асарларни қайта таржима қилиш зарур деб ўйлайсизми?

— Тил — ҳаракатдаги ҳодиса. Шундай экан, чиндан-да маълум даврларда “ўтган”, асарнинг янги таржималарига эҳтиёж сезилаверади. Лекин янги таржима олдингисининг соясида қилиб кетмаслиги, аксинча, ундан ҳар жиҳатдан баландда турмоғи тақозо этилади. Шундай бўлган тақдирдагина янги таржималарга қўл уриш ўзини оқлайди. Шу билан бирга, аввалги таржима ўта муваффақиятли амалга оширилган бўлса, бундай таржима шу эл ва унинг тилидаги лексик ва грамматик пойдевор бор бўлган муддатга ашаб қолиши мумкинлигини ҳам эътибордан соқит қилмаслик лозим.

— Ўзингизнинг асарларингиз ҳам хорижий тилларга таржима қилинган хабардоримиз. Чунинчи, таниқли олим ва таржимон Нинель Владимировна “Исён ва итоат” романингизни рус тилига ўғирган. Сўрамоқчи бўлганим, асарингиз таржимасидан қониқиш ҳосил қилдингизми?

— Албатта, “Исён ва итоат”нинг таржимаси учун устоз таржимон, профессор Нинель Васильевнадан бир умр миннатдорман. Айрим мутахассислар таржимада жузъий камчиликлар мавжуд деганига ва ўзим ҳам улардан кўз юммаганимга қарамай, назаримда, бу ишнинг забардаст тажрибали таржимон томонидан амалга оширилгани қимматли факт бўлиб қолаверади. Лекин, ҳамаси, эндиги гап бошқа нарса ҳақида бориши керак. Яқинда асарининг янги наشري босилиб чиқди ва мен унда анча-мунча жиддий таҳрирларни амалга оширдим. Демак, таржимани ҳам қайта кўриб, таҳрирдан ўтказиб чиқиб берилмоқда.

— Сўнги савол: бўлғуси ва ёш ижодкорларга қисқа маслаҳат ва тилагингиз?

— Рухсатингиз билан айтидиганимни назимий йўсинда изҳор этсам: Юракни сўзларга кўчиринг, Ғўр бўлса, аяманг, ўчиринг. Эўр бўлса, тузатиб-қузатиб, Эллардан элларга учиринг, Юракни сўзларга кўчиринг! Чунки ижода энг муҳими, юракдаги ўз гапининг, яъни дардингни оқ қоғоз юзига эсон-омон олиб чиқишдир. “Эсон-омон” деганимиз, ботиндаги ҳақиқатга хиёнат қилмай, айна дамда, санъатнинг юксак талабларига жавоб бера оладиган асарлар бита олиш деганимиз бўлади.

Санжар ТУРСУНОВ суҳбатлашди.

Улуғбек ҲАМДАМ 1968 йилда туғилган. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси. Тошкент давлат университети (ҳозирги ЎЗМУ)нинг филология факултетида тахсил олган. Ҳозирги кунда “Шарқ юлдузи” журнали бош муҳаррири.

Ю РА КНИ СЎЗЛАРГА КЎЧИРАЙЛИК

си — иш, қора меҳнат, лекин бадий таржима ишдангана иборат эмас, у айна пайтда, илҳомга йўғрилган ижоддир. Чинакам бадий таржима — юксак ижодий иш. Менга қолса, таржимон ҳам худди ижодкор янглиғ мудом изланишда ашамоғи керак. Яъники, у таржима этиладиган асарни кидириб юрса, уни тоғанда эса ботинига ижод изтироби ийиб, ҳаловатини йўқотиб қўйса, шундан кейингана уни ўғиришга тугинса, дейман. Айрим ёшларимиз эса тилга тезроқ тушиш илинжида бу ишга қўл ураётганининг гувоҳи бўлаёلمиз. Ҳозир мамлакатимизда таржималар катта аҳамият берилапти. Лекин кўпчилик ҳавасмандлар таржима деган ижодий иш моҳиятига етарлича кириб борамаётгандек, таржима масъулиятини теран ҳис қилмаётгандек туюлади менга. Айниқса, жаҳон шеърятиндан босилаётган кўпгина таржималарнинг даражасидан қаноат ҳосил қилмайман. Чунки, бундай таржималарнинг аксари фақат қора меҳнатнинг натижаси бўлиб қолапти. Ваҳоланки, юқорида айтилгандек, улар илҳом ва ижоднинг ҳам маҳсули бўлсагина ўқувчига юқади.

— Асарнинг руҳиятига киролмай қилинган биргина таржима ёзувчини ҳам, таржимонни ҳам маломатга қўйиши мумкин. Бу жараёнда, аввало, китобхон азият чекади. Мазкур ҳодисага фикрингиз қандай?

— Бу ишнинг гўл муҳимлиги шундаки, янги йўллар изланаётган даврларда дунё босиб ўтган тажрибага эҳтиёж сезилади. Бу тажрибадан бохабар бўлишнинг энг қисқа ва энг унмудор йўли — таржима! Узокда бормасдан, ўз тарихимизга эътибор берайлик: XX аср аввали миллий уйғониш йилларида кўпгина ижодкорларимиз таржимага қўл уришган. Мустақилликка эришганимиздан кейин яна худди шундай эҳтиёж билан юзма-юз келиб турибмиз. Бошқача айтганда, бугун дунё адабиёти, санъати ва маданиятига доир ҳамда бизнинг олға кетишимизга қайси-дир маънода ёрдам берадиган дурдоналарнинг имкон қадар ҳаммасини таржима қилиб, ўз мулкимизга айлантиришимиз ҳуждаим муҳим.

— Мақолангизда иккиламчи тилдан қилинган таржималар ҳам муваффақиятли чиқишини айтгансиз. Бирок, шу нарса ҳам ҳақиқатки, жаҳонда иккиламчи тилдан қилинган таржималарга асл таржима сифатида қаралайди. Бугунги адабий жараёнда иккиламчи тилдан қилинаётган таржималар аслият тилини билмаслик натижасими ёки турли тиллардан бевосита ўғирадиган таржимонлар етишмаслик оқибати? Бу

иқкиламчи тил таржимонлари катта истеъдод соҳиблари бўлса ва улар ўғираётган асар ҳар иккисининг руҳиятига мувофиқ тушса, демак, бундай таржималар ҳам ашашда давом этаверади. Масалан, хитой тилидан русчага, сўнгра эса русчадан ўзбекчага ўғирилган бир асарни олайлик. Бу ўринда рус ва ўзбек таржимонлари хитойча асар мазмун-моҳиятига кирдирилиб, уни юксак савияда илҳом билан рўёбга чиқарсалар, демак, бундай таржима хитойчадан тўғридан-тўғри ўзбекчалаштирилган ўртағиёна таржимадан баланд туриши мумкин. Лекин бу қамданкам учрайдиган ноёб ҳодиса бўлгани учун уни мулқлаштиришдан йироқман ва зарурат туғилмаса, аслиятга мурожаат қилавериш керак, деб ҳисоблайман. Мисол учун, яқинда Нобель мукофоти олиган хитой ёзувчиси Мо Янь асарларини олайлик. Унга нега, қандай хизматлари учун мукофот берилди, деган саволга тезроқ жавоб топганимиз келади. Жаҳон ОАВнинг шов-шувлари ўз йўлига, биз ўз кўзимиз билан ўқиб, ўз ақлимиз билан мушоҳада қилиб кўришни истаймиз. Лекин хитой тилини мукамал билладиган ва уни шундай даражада ўзбекчалаштира оладиган бирон моҳир таржимонни, масалан, мен билмайман.

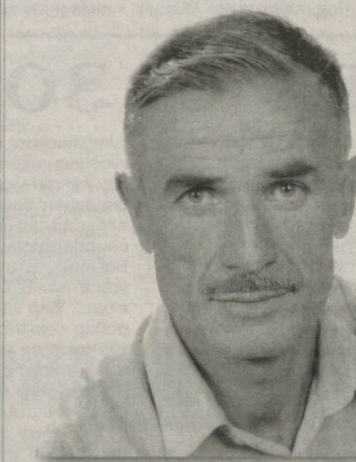
Масалани икки таржимон воситасида ҳам ечиш мумкин. Бунинг учун эса хитойча ва ўзбекчани яхши билладиган биринчи (таглама) ва уни ўзбекча бадий таржимага айлантирадиган иккинчи (бадий таржима) — таржимонлар тандемини уюштириш, моддий-маънавий рағбатлантириш талаб этилади.

— Ўзингиз ҳам ижодий фаолиятингиз давоминда таржима билан шуғуллангансиз. Бадий асар таржимасида бирламчи аҳамият касб этадиган талаблар нималардан иборат, деб ўйлайсиз? Тил билиш ўз йўлига. Бирор-бир хорижий тилини қонун-қондалари билан пухта билладиган мутахассис бир шеър ёки ҳикояни аслиятдан пухта-пишиқ қилиб ўғиролмаслиги мумкин. Таржимон учун энг муҳим хусусиятлар нималардан иборат?

— Фикрингизга тўла кўшиламан. Тил билиш — бу ҳали ҳаммаси эмас. Аввало, асар моҳиятини-руҳини яхши ўқиш лозим, кейин эса таржимада шу мазмун-руҳни гўзал шаклларда (албатта, аслият шаклига уйғун равишда) ифода қилиш керак. Муҳими, мана шу. Лекин бу гўл умумий бир жавоб. Майдалаб қарайдиган бўлсак, ишчи, асарнинг бугунги кун ўқувчиси маънавий-руҳоний эҳтиёжларига қай даражада жавоб беришидан бошламоқ керак. Ҳатто буюк ижодкорларнинг асарлар давоминда мақталган

Ахтамқул КАРИМ

МУҲАББАТ ДАРСИ

Ғазаллар

Жонга ором бахш этар ҳар лаҳза тупроғим менинг, Дилни ардоқлаб турар, гул очса япроғим менинг.

Гулларим кўнглимни ул гулзорда хушнуд айлағай, Қилпираб товланса гар бошимда байроғим менинг.

Мен Ватан тупроғидан олдим муҳаббат дарсини, Яшнағай завқимга завқ бергучи қирғоғим менинг.

Эй, буюк Соҳибқиронга тожу тахт бўлган замин, Қутлағай от ўйнатиб, борлиқни ардоғим менинг.

Сарбаланд зот олдида қалбимни ёзсам ўртаниб, Қалқигай кўзимга ёш, кетмайди чанқоғим менинг.

Ой зарин домонида соғинчларимни тўлдирар, Чўққиларинг бағридан имлайди қишлоғим менинг.

Мен Навоий назмига дил боғлаган Ахтамқули, Байтларимни кўйдириб қолмайди титроғим менинг.

Назм гулзоринда кўнгли ёзишни ихтиёр этдим, Асов байтларини соғинчнинг булоғидан шикор этдим.

У гул хурқак кийик янглиғ келиб қошимга ўлтирса, Қуюк кўксимни тоғ айлаб, дилимни лозазор этдим.

Ҳамал пинҳона кўз сузса, ясангай ухламасдан боғ, Ғазалзорлар аро чопдим, юракларни баҳор этдим.

Қаранг ошuftа булбулни, наволаб излағай гулни, Анинг озода ишқидан ўзим ҳам ифтихор этдим.

Далам домонидан ялпиз чиқиб йў

ҲАРАКАТДАГИ ШЕЪРИЯТ

Томошабин шахсини бадий сўз, театр, кино воситасида, Шарқ ва миллий шеърятнинг мумтоз намуналари мисолида тарбиялаш таниқли режиссёр Баҳодир Йўлдошев раҳбарлик қилаётган "Дийдор" театр-студияси фаолиятининг асосий йўналишларидан бири. Театр-студия актёрлари томонидан сахналаштирилаётган шеърый томошалар шеърятни теран ҳис этишга ёрдам беради.

Шеърый томоша маълум детални ёки парчани сахна ҳаракатининг, театр-га хос фикрнинг унсурини айлантиришга қодир. Театр, айниқса, шеърят кенг қўлланиладиган бадий тасвир воситаси — метафорадан самарали фойдаланади. Худди шеърятга ўхшаб яхлит гоани

сахна безаклари эътиборга лойиқ. Саҳна бўйлаб ўтувчи энгил, юпка тутун орқали томошабин гўё ўтган кунларга, шеърят ва куй-қўшиқнинг сеҳрли оламига йўл топгандек бўлади. Саҳнада ёшгина Алишерни (актёр П.Ашурбоев) кўрамиз. Унинг катта-катта очилган кўзлари самимий ва ишонувчан боқади, шамга олов тугиши билан у ёрқин алангалана бошлайди. Муסיқа садолари томошабинни ёш шоир изтиробларининг кўринмас оламига олиб киради. Назокат Нарзиева, Мадина Сафоёва ва Илёс

фарзандлари ва шеърятга бағишлади. Фарзандлари бахтини шахсий ҳаётдан устун қўйди. Бизнинг бетакрор шоирамиз Зулфия ана шундай инсон эди. Унинг номи ўзбек шеърятини саҳифаларига зарҳал ҳарфлар билан битилган.

"Едим синиқлари" композициясида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Гулбахор Йўлдошева ва "Дийдор" студияси ёш актёрлари иштирок этади. Рассом С.Седухин сахнада эски буюмлар билан тўлдирилган ташландиқ хона яратди. Воқеалар ривожидан айнан шу буюмлар кўп нарсалардан ҳикоя қилади. Улар орасида қадимий ёғоч курсига тахланган бир даста китоб, дутор, суратлар, керосин лампа, эски чопон бор. Юқоридан дарахтнинг яланғоч шохлари осилиби турибди. Улар қаҳрамон хотирасини уйғотиб, ўтганларни эслашга туртки беради.

Композиция шоирнинг турли даврларда ёзган шеърларидан тўзилган. Томошабин кўз ўнгига қаҳрамоннинг болалиги, ўсмирлиги ва камолот йиллари жонлиб, аста-секин захматкаш аёл тақдирини намён бўлади. Муаллифининг шеърый асарларида акс этган ҳаёт манзаралари актёрнинг ҳаяжонли, кучли ижроси билан янада ёрқинлашади. Ижродаги

Техника ҳали бу қадар ривожланмаган, микрофон ҳақида одамларда тушунча бўлмаган даврларда ҳофизлар катта майдонларда, минглаб одамлар қаршисида баъзан бирор созни чалиб, баъзида эса қўлга ликопчани ушлаб олиб, овозларини баланд қўйиб бемалол куйлайверишган. Бугунга келиб бирор хонанданинг жонли ижрода концерт бериши катта бир жасорат, мўъжиза сифатида қаралаётгани одамни ҳайрон қолдиради. Ахир, бу табиий ҳол бўлиши керак эмасми!

Учрашув

ЖОНЛИ ИЖРО МЎЪЖИЗАМИ?..

нинг ота-онаси, тоғаси, яқинлари жонлана бошлайди. Спектакл охирта маромда кечади. Ҳатто Зулфия ҳаёлида жонланган қиёфаларда ҳам сокинлик кузатилади. Улар гўё рамазлардек таассурот қолдиради.

Н.Нарзиева ижросидаги она образи хотиржамлик, сокинликни ифода-лашади, ота — Р.Ҳайдаров бир нуктага тикилганча жим туради, бир оғиз ҳам сўз айтмайди, унинг нигоҳлари сўзлайди. Н.Сафоёва талқинидаги келин эса тақдирга тан бериш рамзи. И.Арабов Зулфиянинг энг яқин ва ишончли одами — турмуш ўртоғи сифатида намён бўлади. Унда самимият, зарофат ва эътиборни кўрамиз.

Мазкур сахна асарлари "Маданият ва маърифат" телеканали томонидан ёзиб олинди. Шу ўринда Абдукарим Мирзаев ҳам режиссёр, ҳам оператор сифатида ёзиб олган "Едим синиқлари" композициясининг телевизион нусхасига алоҳида тўхталиш жоиз. Кўпмиллионли телетомошабинлар эътиборига ҳавола этилган мазкур сахна асариди А.Мирзаев телевидениенинг ифодавий ва тасвирий воситаларидан фойдаланган ҳолда экранда асарининг бор поэтик фазилатини сақлаб қолган. Режиссёр йирик, ўрта, умумий планлардан, телесаҳнанинг барча техник унсурларидан умумий фойдаланган. Буларнинг бари поэтик театрнинг мазмуни ва шакл билгилини сақлаган ҳолда сахнада кечаётган воқеалар билан уйғунлашиб кетишига имкон берган. Телевидение ходимлари шу жанрдаги янада қизиқарли ва эсда қолашли асарлар билан муҳлисларни хушнуд этадилар, деб умид қиламиз.

Муҳаббат Тўлаҳўжаева, санъатшунослик фанлари доктори

Талқин ва таҳлил

ифодаловчи аниқ ва ёрқин детални излайди.

Сўз ва ҳаракат — адабий театрнинг асосий жиҳатлари. Унинг асосида шеърый матннинг тағ мазмунини тушунишга интилиш ва сўзли ҳаракатнинг аниқ ҳиссий йўналишини топиш туради. Бунда жанрдор сўз санъатини, муаллифининг образли ифодасини, матн остидаги маънони, умумлаштирувчи моҳият-ни тушуниш муҳим аҳамият касб этади. Бу нафақат сўз санъатини эгаллашга, балки шеърый матннинг ишончли мантиқий асосини топишга, ижрочиларнинг энг асосий вазифини аниқлаб олишига ёрдам беради. Охир-оқибат, буларнинг бари актёрлик маҳоратининг ўзига хос мактабига айланади. Шу маънода мазкур театр-студияда, қисқа муддатда "Эл нетиб топгай мениким" ва "Едим синиқлари" (Баҳодир Йўлдошев постановкаси) каби шеърый композициялар яратилганини алоҳида таъкидлаш керак.

"Эл нетиб топгай мениким" томошасидан сахна.

Алишер Навоий асарлари асосидаги муסיқий-адабий композицияда шоир қаҳрамонлари севиб-севадилар, изтироб чекадилар, фикрлайдилар. Навоий шеърятини барча замонларда теран фалсафаси, турли ҳолатларга доир ички драматизми, инсоний кечинмаларининг табиий ва фавқулодда ифодаси билан муҳлис-ларни ўзига жалб этиб келган. Ҳазрат бобомизнинг дўстлик, виждон, имон, муҳаббат, садоқат, гурур, яхшилик ва ёмонлик, гўзаллик ҳақидаги фикрлари ифодаси нафислиги ҳамда шеърый шаклнинг мукаммаллиги билан ажралиб туради.

Таъкидлаш жоизки, Навоий шеърятини Баҳодир Йўлдошев ижодига катта таъсир кўрсатган. Шу ўринда 1991 йилги ўзбек драма театрида қўйилган "Искандар" (рассом Г.Брим) спектаклини эслаш kifоя. Мазкур спектакл ўз жанрига кўра таркибиди дoston матни ҳам, Навоий ғазаллари ва уларга ёзилган ашулалар ҳам муҷжассам бўлган фалсафий томоша эди.

Навоий ғазаллари асосидаги мумтоз ашулалардан тўзилган "Эл нетиб топгай мениким" композицияси эса севгини ҳис этиш ва шу билан бирга орзуларнинг ушалмаслигини руҳан тушуниш асосига қурилган. Рассом С.Седухиннинг ихчам, аниқ ва лўнда

эктирос, лирик оҳанг томошабинга қўчиб, сахнада кечаётган воқеалар билан бирга яшайди. Шоира шеърларини қалбига жо қилган актриса спектаклнинг ҳаракатдаги қиёфасига айланади. Гўёки сезилмайдигандек қандайдир деталларда, ишораларда ҳаракат ва кайфият муҳити пайдо бўлади, шоиранинг ҳаётни оқлона, нури тушунишга асосланган бахт, вақт, қувонч, гам-ташвиш, орзу-умид ҳақидаги фикрлари томошабинга сингиб бораверади. Худди юзма-юз кечаётган суҳбатдек асар қаҳрамони ўзи ҳақида очик-ойдин, содда, самимий ва ишончли сўзлаб беради.

Актриса Г.Йўлдошева сахнада мағрур, уйчан қиёфада Зулфия шеърини ўқир экан, хотирасида шоира-

КУН ТАРТИБИДА: РАҚС

Бухоро шаҳрида маданият ва аҳоли дам олиш марказларида фаолият кўрсатаётган бадий ҳаваскорлик рақс жамоалари балетмейстерларнинг республика ўқув-семинари бўлиб ўтди. Унда Қорақалпоғистон Республикаси, Наманган, Самарқанд, Жиззах, Қашқадарё, Навоий ва Бухоро вилоятларида фаолият кўрсатаётган балетмейстерлар ҳамда Бухородаги санъат коллежи хореография бўлими талаба-ўқувчилари иштирок этадилар. Ўқув-семинар доирасида марказларда миллий рақс ва хореография тўғрисида ташкил этиш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш, таниқли санъаткор Мукаррама

Турғунбоева сахналаштирган рақсларни тарғиб қилиш, рақс сахна либосларини тўғри танлаш, Бухоро рақс мактабининг ютуқ ва муаммолари хусусидаги маърузалар тингланди.

Тадбир давомида Бухоронинг «Лола» ва «Дилдор» ансамбллари концерт дастурларини намойиш этди. Когондаги «Камалак» болалар рақс жамоасининг чиқишлари йиғилганларда қизиқиш уйғотди. Таниқли балетмейстерлар Эркиной Саитова ва Ойшахон Айтмаганбетова семинар қатнашчилари учун маҳорат дарслари ўтказдилар.

Анжуман сўнггида соҳа мутахассислари ва семинар қатнашчилари иштирокида давра суҳбати бўлиб ўтди.

М.КОЗОҚБОВ

Озода БЕКМУРОВОВА

ЎЗБЕК РАССОМЛАРИ ПАРИЖДА

Филология фанлари доктори, Шарқ адабиёти билимдони Фредерик хоним Парижда истикомат қилади. У қарийб қирқ йилдан буён адабиёт фанидан дарс бериб келади. Олима баҳор мавсумида Парижда ташкил этилган ўзбек рассомлари кўргазмасида иштирок этиб, ҳайратини яшира олмади. Рассом Файзулла Аҳмадалиевнинг айтишича, ўзбек мусаввирлари яратган асарлар французлик кўплаб санъат ихлосмандлари қатори Фредерик хонимни ҳам мафтун этган. Асарлар намойиши якунига етгач, олима юртимиз рассомлари билан учрашиб, уларни табриқлар экан, "Мен халқингизнинг мумтоз адабиёти билан яқиндан таниш бўлсам-да, мамлакатингизда Камолитдин Бехзод аъналарининг давомчилари бўлган истеъдодли рассомлар бор эканини билмас эдим", дея ҳайратини яна бир қарра ихзор этди.

машҳур галереяларида ўз ижод намуналарини намойиш этиб, миллий тасвирий санъатимиз аъналарини тарғиб қилиш имконига эга бўлишмоқда. Шундай намойишлардан бири Париж шаҳрида ҳам бўлиб ўтди. ЮНЕСКО ҳамда Ўзбекистоннинг Франциядаги элчихонаси ҳамкорлигида ўтказилган ушбу кўргазмада Файзулла Аҳмадалиев, Бобур Исмоилов, Бобур Мухамедов каби таниқли рассомларнинг элчилик ортиқ рангтавсир асарлари намойиш этилди.

Истеъдодли рассом Бобур Исмоилов Парижда биринчи бор кўргазма ташкил этаётгани йўқ,

— Ростини айтганда, ушбу кўргазмада қатнашиш тақдир қилинганда бироз иккиланган эдим, — деди Файзулла ака. — Тасвирий санъатнинг замонавий йўналишлари кенг ривожланаётган бугунги даврда, дастгоҳли рангтавсир асарлари билан парижлик санъат ихлосмандларини қойил қолдириш қийин вазифа бўлиб туюлганди. Бирок адашган эканман. Бу ерда ўзбек рангтавсир усталарини яхши билишаркан. Масалан, франциялик ҳайкалтарош Франсуа Анри кўргазмада намойиш этилган "Сарчашма" номили асарини Ўзбекистон Бадий академиясининг интернет саҳифасида томоша қилган экан. Анрида, айниқса, мен фойдаланадиган қаламчиғи техникаси чўқур қизиқиб ўйғотди. Унинг айтишича, миллий аъналар билан уйғун бўлган бундай услубда фақат ўзбек рассомлари асар ярато олар экан. Кўргазма давомида "Оналик бахти", "Ҳазратга совға", "Бухоро лавҳалари", "Хива нақшлари" каби асарлари ҳам муҳлисларда катта қизиқиб ўйғотди.

Истеъдодли рассом Бобур Исмоилов Парижда биринчи бор кўргазма ташкил этаётгани йўқ,

2012 йили ижодкор бу ерда "MOTS" деб номланган шахсий кўргазмасини ўтказган. Бу сафар ҳам ўзбек рассомининг "Шоҳона ов", "Тошона", "Вазнисизлик рўёси", "Уйқудаги шер", "Қутиш", "Денгиз товушлари" каби фалсафий мавзудаги асарлари муҳлислар олқишига сазовор бўлди. Кўргазмада иштирок этган мутахассисларнинг эътирофи этишича, Бобур постмодерннинг мураккаб услубларини халқимиз аъналарини билан уйғунлаштириб, янги

Ўзбекистон ва жаҳон маданияти

мазмун ва шаклга эга асарлар яратишга эришган. Бир сўз билан айтганда, Парижда ўтказилган ўзбек рассомлари кўргазмаси жаҳонда миллий тасвирий санъатимизга қизиқиб катта эканини кўрсатди. Кўргазма якунида ўзбек рассомларининг бир қатор асарлари франциялик ижодкорлар, фан ва маданият ходимлари рақсга қилинди. Дарвоқе, ана шундай асарлардан бири ўзбек рангтавсирининг ҳақиқий ихлосмандига айланган Фредерик хонимга ҳам тақдим этилди.

ШАРҚ ВА ҒАРБ МУЛОҚОТИ

Шарқ ва Ғарб маданий мулоқоти — бу замонавий фалсафада урфа айланган шунчаки оддий илмий тушуна эмас. Бетакрор қиёфага эга бу икки маданият ўчоқлари ўртасидаги мулоқот аслида кўп асрлик тарихга эга. Мисол учун қадимий Ўзбекистон тасавирий санъатининг қарийб етти асрлик тараққиёти антик давр маданияти билан узвий боғлиқлигининг ўзбек ушбу алоқалар нақадар қўҳна ва кенг қўламли эканидан дарак беради. Эътиборли жиҳати, бугун ҳам Шарқ

ди. Яқинда парламент биносидида замонавий ўзбек рассомларининг кўргазмаси ҳам очилди. "Ўзбекистон ва Европанинг тарихий ва маданий алоқалари" мавзусида ташкил этилган ушбу тадбирда ўн бешга яқин замонавий ўзбек рассомларининг рангтавсир асарлари намойиш этилмоқда. Улар орасида Акмал Нурнинг "Хотира", "Кичик одамнинг катта сояси", Фафур Қодировнинг "Ёз", Шўхрат Абдумаликовнинг "Семурғ", Заур Мансуровнинг "Парвоз қилаётган қаср", "Сайр" каби турли мавзу ва услубда ишланган асарлари ҳам бор. Айни кунларда давом этаётган кўргазмада юртимиз рассомларининг ижодий изланишлари

кўплаб томошабинлар, ижодкор ва мутахассислар томонидан эътироф этилмоқда. Жумладан, мазкур асарларда миллий аъналарга катта аҳамият берилиши, шаклий ихлоллардаги Шарқона поэтика барчада қизиқиб ўйғотаётган. Шу билан бирга ўзбек рассомларининг умум-башарий кадриятларга ҳам бефарқ эмаслиги, уларнинг асарларида Ғарб санъати аъна-наларига ўзига хос мувожаат мавжудлиги таъкидланмоқда.

А.ИМОМОВ

Уйи тинч, кўнгли хотиржам, қўли меҳнатдан толмас халққа байрамлар ярашади. Ўзбекистон айнан ана шундай юртлар сирасига қиради. Гул байрами, ҳосил байрами. Алифбе байрами, ёшлар байрами, спорт байрами, қовун сайли, сумалак сайли, ош сайли, мана кунни кеча завқу шавққа тўлганимиз Фавворалар сайли...

Бу борада ҳали қиладиган ишларимиз анча. Моддий манфаат деб энг арзон, сифатсиз, сариқ қоғозлар, умрини ўтаб бўлган эски полиграфик ускуналардан фойдаланишни бас қилиш керак. Бу кўпроқ хусусий нашриётларга тааллуқли.

маънавият сарчашмаларининг ўз вақтида ва арзонроқ етиб боришини таъминлаш энг муҳим масала. Нашриётлар эса ўзлари чиқарган маҳсулотни қўли етган жойгача олиб боради ёки Тошкентнинг ўзи билан кифояланади, холос.

Шу маънода ана шу бўшлиқни тўлдиришда Тошкент шаҳри ва энг муҳими вилоятларда Республика миқёсидаги Китоб байрамининг ташкил қилиниши алоҳида аҳамият касб этади. Бу, аввало, кенг жамоатчилик, давлат ва жамоат ташкилотларининг эътиборини шу масалага қаратади. Бунгача эса китоб, унинг савдоси бир тоифа мутахассислар ва бир гуруҳ китобсаварларнинг иши, қизиқиши даражасида қабул қилинмоқда эди.

Иккинчидан, мана шу тadbир доирасида ҳомиёлар, тadbиркорларнинг иштирок этишини уюштириш, улар томонидан

инсоннинг савиясини, тафаккурини оширади, маънавий дунёсини бойитади, уни яратувчиликка, бунёдкорликка, эзгу ишларга ундайди.

Каердаки китобга эътибор бўлса, илгма рағбат яратилса, ўша жойда тараққиёт кучаяди. Каердаки ривожланиш бўлаётган экан, демак билингики ўша ерда китоб ўқилаяпти. Бунинг учун яхши китоблар кўпайиши керак. 30 миллионлик халққа, боринги, ҳар йили 3000 номда китоб чиқса, бу борада қиладиган ишларимиз ҳали кўпчилигини кўрсатади. Яна ҳам муҳими, китоб савдосини кучайтириш, бу ишга рағбат, имтиёз яратиб керак. Бир дақиқалик китоб рекламаси китобнинг таннарихидан баланд бўлиб кетиши мақсадга мувофиқ эмас.

Китоб байрами бу, аввало, одамларнинг эътиборини маънавий томонга буриш, шу ишга жалб қилишдан иборат экан, ундан сўнг юқорида билдирилган тақдирлар доирасида қизгин ишлар бошлаши тақозо этади. "Тараққиётнинг умумий қўламини ҳар бир халқнинг ўрни ўша халқ ўқийётган китобларнинг сони билан белгиланади" деган француз адиби Э.Лабуле қанчалик ҳақ гапни айтган бўлса, "Мен бирор шаҳар ҳақида унда мавжуд китоб

Гул кўп, чаман кўп

ЖАҲОН АДИБЛАРИ ҲАЁТИДАН

Ғаройиб тақдир

1900 йили Франциянинг Лион шаҳрида туғилган ёзувчи, шоир, журналист ва учувчи Антуан де Сент-Экзюпери ғаройиб тақдир эгасидир. Унинг "Авиатор", "Жануб хабарчиси", "Тунги парвоз", "Одамлар сайёраси", "Кичкина шаҳзода" каби роман ва новеллалари, вафотидан сўнг чоп этилган "Ғаровдаги кишига мактуб", "Кўрғон", "Ўсмирлик хатлари", "Ён дафтарлар", "Онамга хат" каби асарлари кўпгина тилларга, жумладан ўзбек тилига ҳам таржима қилинган.

Сент-Экзюпери 1944 йил 31 июлда Корсика оролидаги Борго аэродромидан сўнгги бор ҳавога кўтарилиб, разведка парвозидан ортига қайтмаган. Унинг самолёти Ўрта денгизда қандай ҳалокатга учрагани 1988 йилгача ҳам номаълум эди. Бир балиқчи Марсел шаҳри яқинида денгиздан топиб олган Сент-Экзюпери билагузуги масалага оидлик киритади. Унда учувчи ва рафиқаси номлари билан бирга адиб китоблари чоп этилган нашриёт манзили ҳам ёзилган экан. 2003 йил қузида денгиз тубида ҳар ёққа сочилиб ётган самолёт булаклари олиб чиқиб ўрганилганда ундаги 2734-Л рақами Сент-Экзюпери бошқарган ҳарбий учоққа тегишли экани аниқланди. 2008 йил баҳорда босилган матбуот хабарларида 86 ёшли учувчи Хорст Рипперт айнан «Мессершмитт — 109» қирувчи самолётида мазкур учоқни уриб туширгани ва унинг штурвалда Сент-Экзюпери бўлганини кейинроқ билиб қолганини айтган.

Ижодкор сифатида Сент-Экзюпери истеъдодига замондош ва ундан сўнг яшаган кўплаб танили адиблар юксак баҳо беришган. Машҳур латш шоири Имант Зиедонис "Бу ёрғу оламда Сент-Экзюперидай инсоннинг яшагани ва осмонда ҳалок бўлганини билганидан сўнг — шевр ёзиш осон кечмайди", деб ёзган. Сент-Экзюпери авиация соҳасидаги кўплаб ихтиролар муаллифи ҳамдир. Унинг асарлари Франциянинг Харбий Крест, "Фемина", Француз академиясининг Гран-При, АКШнинг Миллий китоб мукофотлари билан тақдирланган. Лион аэропорти, 2578-астероид, Патагония тоғ чўққиси Сент-Экзюпери номи билан аталади. Ҳаёти афсонага айланган адиб ва учувчи номи билан боғлиқ Лион, Квебек, Бастиада ёдгорликлар ўрнатилган. Япония, Жанубий Корея ва Мароқашда унинг номида музейлар мавжуд. 2003 йили «45-Eugenia» астероиди Кичкина шаҳзода номи билан аталган. 2011 йили "Белорусфилм" томонидан "Антуан де Сент-Экзюпери. Қаноти қайрилган парвоз" бадийи филми экранларга чиқарилди.

Зиедонис афсонаси

"Юракдаги тош", "Шам сингари ёнар", "Капалаклар ҳужуми", "Елвизак", "Сут ҳақида достон", "Нон ҳақида достон" каби шеърий тўпламлари, фалсафий миниатюралар тарзидаги "Эпифаниялар" китоблари билан адибнинг муҳлислари қалбига кирган таниқли адиб, Латвия халқ шоири Имант Зиедонис ижоди Болтиқбўйи адабиётининг энг яхши намуналари сифатида доврқ қозонган. Латш халқи миллий аънаёлари, фольклордаги образлилик, нафис поэтик тафаккур шоир асарларига кўрқу жозоба бахш этган.

И.Зиедонис 1933 йили Рига уездига қарашли Тукум кўрғонида балиқчи оиласида таваллуд толган. Латвия университетини битирган, Олий адабиёт курсларида тахсил олган. Унинг барча асарлари ўзига хослиги, мистик ва романтик руҳияти билан ажралиб туради. "Айқ эртаги", "Зумраша ва эртақлар" каби болаларга аталган китоб ва киносценарийлар ёзган, улар асосида мулфилм ва бадийи филмлар суратга олинган. Жаҳон адабиёти намуналарини латш тилига ўйрган. Латвия Республикаси давлат мукофоти билан тақдирланган. Унинг "Рангин эртақлар" асари Х.К.Андерсен номидаги болалар китоблари Халқаро фахрий рўйхатида киртилган. Р.Паулс ва бошқа машҳур композиторлар И.Зиедонис шеърларига қўшиқлар ёзишган. И.Зиедонис жонли табиати, наботот оламини ниҳоятда севган. Унинг бу борадаги истеъдоди бастакорнинг муסיқий, шоирнинг назмий, мусаваирнинг ранглири ҳис этишга доир иқтидоридан кам бўлмаган. Шоир бир умр юз йиллик эманлар орасидаги кўҳна қалъаларни тиклаш орзуси билан яшаган.

Ёзувчи ва ихтирочи

Ёзувчи, драматург ва сценарий устаси сифатида донг таратган Кобо Абэ (1924 — 1993) санъат соҳасида Иккинчи жаҳон урушидан кейинги япон авангардининг етакчи намоёндаларидан биридир. Унинг "Қумдаги хотин", "Бегона қиёфа", "Эди юборилган харита" каби романлари асосида ўтган аср олтишинчи йилларида режиссёр Хироси Тэсигача томонидан бадийи филмлар яратилган. Инсон ва унинг эркинлигини бўғувчи жамият ўртасидаги айдидат Кобо Абэ ижодининг бош мавзусидир. Ёшлик йиллари Манчжурияда кечган Кобо Абэ 1943 йили Токио қироллик университети тиббиёт факултетига ўқишга кирган, ammo битирув имтиҳонларидан муваффақиятли ўтолмагани учун врачлик дипломини олиш насиб этмаган. Адиб 1973 йили "Абэ Кобо студияси" деб номланган ўз театрини ташкил этади ва драматургия соҳасида самарали ижод қила бошлайди. Бирок мазкур экспериментал жамоа ижодий сафарлари хорижда катта муваффақият қозонганига қарамай студия саҳнага қўйган асарлар Япония танқидчилари томонидан эътироф этилмаган.

Кобо Абэнинг рафиқаси мусаваир Мати Абэ адиб ижодий парвозида муҳим рол ўйнаган. "Абэ Кобо студияси" саҳна декорацияларини яратиш ва китобларини безашда фаол хизмат қилиб, ёзувчини ҳар жиҳатдан қўллаб-қувватлаган. Кобо Абэ 1984 йилдан бошлаб асарларини тўғридан-тўғри "NEC" фирмаси процессорларида ёза бошлаган илк япон адиби ҳам. У муסיқа ва фотографияни ниҳоятда севган. Овоз синтезатори оммалашишидан анча бурун ўзига шундай ускуна сотиб олган. Бундан ташқари, машина сирпанчида тоймаслиги учун гилдириклар кўтариб қўйилмасдан кийгизилган махсус занжир ҳам ихтиро қилган.

1994 йили Нобел мукофоти билан тақдирланган Кэндзабуро Оэ Кобо Абэ истеъдодини юксак баҳолаб, уни Кафка ва Фолкнер каби машҳур ёзувчилар билан бир сафга қўйган, "агар у ҳаёт бўлганида албатта Нобел мукофотини олган бўларди", деган. Кобо Абэнинг асарлари Акутагава, Йомури ва Танидзакэ сингари Япониянинг энг нуфузли мукофотларига сазовор бўлган.

КИТОБ БАЙРАМИ — МАЪНАВИЯТ БАЙРАМИ

мукофотлар, сертификат ва дипломларга сазовор бўлишгандан қувонамиз, фахрланамиз. Утган йили май ойининг охирида мамлакатимизда биринчи бор Республика китоб байрами ўтказилди. Бир ойча олдин тadbирнинг ташкили йиғилишида бу гапни эшитганимиз роса қувонгандим.

Ушанда Фафур Фулом номидаги богга одам сиймай кетди. 20 дан ортиқ етакчи нашриётлар ўз китобларини халққа хавола қилишди. Айрим уддабурун нашриётлар йиллик савдо режаларини шу икки кунда бажариб олишди чоғи. Мени, айниқса, хурсанд қилгани, унда ёшларнинг — мактаб, коллеж-лицей ўқувчиларининг кўпчилиги бўлди. Шу кунлари бу тadbир барча вилоятларда ҳам уюштирилди. Масалан, биргина Фарғонада 1 миллиард 250 миллион сўмлик китоблар савдо ҳомиёлари томонидан мактаб, коллеж-лицей, маҳаллалар, болалар уйлари, касалхоналарга совага қилинбди. Ибрат олса, ҳавас қилса арзийдиган иш. Бу ҳисобга байрам қатнашчиларининг ўзлари сотиб олган китоблар кирмайди.

Тadbир ниҳоясида "Китоб — миллатнинг бебахо маданият ва маънавий мероси" мавзусида илмий-амалий анжуман бўлиб ўтди. Унда республикамизда соҳани ривожлантириш масалалари, ютуқ ва камчиликлари, жаҳон таърибаси, китоб савдоси бўйича фикрлашилди. Шах-шубҳасиз, барча яқдиллик билан Китоб байрамининг аҳамияти ҳақида гапирди. Байрамнинг асосий ташкилотчиси — Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги. Агентлик бош директори О.Юнусовнинг гапи иштирокчиларни, айниқса, хурсанд қилди: "Бу бир марталик маросим, номигагина тadbир эмас. У ҳар йили ўтказилади. Бу йилги таърибадан келиб чиқиб, кейинги китоб байрамларини янада кенгроқ миқёсларда ўтказамиз. Янада кўпроқ китобхонларни жалб этамиз. Унинг қамровини оширамиз,

банерлар тайёрланди. Матбуот, теле-радиога байрам рекламаси мунтазам бериб боришмоқда. Республикадаги барча катта-кичик нашриётлар (улар юздан ошди) Тошкентда ва вилоятларда байрам ўтадиган масканлар билан танишиб, ўз маҳсулотлари намойиш этилаётган жой, пештахталарни ўрнатиш, реклама материаллари тайёрлаш билан шуғулланмоқда. Энг муҳими, бу байрамга китобхонларнинг турли қатламларини жалб этиш, ҳақиқий оммавий тadbирга айлантириш учун ҳаракат қилинмоқда. Мазкур китоб байрамга катта масъулият, иштиёқ билан ёндашув қувонтиради, албатта.

Ўзбекистонда бир йилда ўртача икки-икки ярим минг номда китоб чиқади. Дунёда энг кўп китоб Хитойда нашр қилинади. Бу бежизга китоб бўлиши мумкин эмас, ҳозир дунёда энг кўп китоб ўқийдиган халқ Хитой ҳисобланаркан. Шу ўринда бир мисол. Хитойнинг шарқий музофоти бўлмиш Шандунда барча мансабдор шахсларга бир йилда энг камиди унтдан бештагагина китоб ўқиш ва ўқигандайм уни чуқур таҳлил этадиган даражада тушуниш мажбурияти юкланган. Бундан қўзланган асосий мақсад — Хитойдаги бошқарув тизимининг ўзига хос назариясини чуқур ўргатиш ва теран мушоҳада этиш. Шу билан бирга, раҳбарнинг замонавий бошқарув назариясини, иқтисод, фан ва техника, қонунчилик, тарих, фалсафа, адабиёт, санъат, чет тиллари ва компютер технологиясини билан боғлиқ билимларни оширишлари асосий мезон қилиб олинган. Бугунги Хитой тараққиёти замирида бу уснурларнинг ҳам ўрни йўқ эмасмикин? Умуман дунё бўйича 1 йилда 1 млн. номда китоб чиқади. Яна бир гап. Энг китобхон одам бутун умри давомида 2000 тага яқин китоб ўқишга улгуриши мумкин экан.

Ҳамонки сўзимиз Китоб байрами ҳақида экан бу борадаги айрим масалаларни ҳам айтиб ўтишни жоиз билдик. Бу энг аввало, китобларнинг бадийи савиясини, чоп этиш маданияти ва сифат масаласидир.

Лекин шунинг ҳам тан олиб, керак бўлса хурсанд бўлиб айтишимиз лозим — "хусусийлар" ичида ҳам давлат нашриётларига "сабоқ" бериб қўядиган, ҳар қандай адабий-бадий мезонларга жавоб берадиган нашриётлар кўпайиб бораёпти. Китобларнинг адади масаласи эса, энг оғриқли нуқта бўлиб қолмоқда. Очиги "ҳозир китоблар қиммат" дегувчилар бир нарсани эътиборга олишмайди, яъни, китобнинг нархи бевосита унинг ададига (тиражиги) боғлиқ. Китобнинг тиражи қанча катта бўлса, унинг нархи шунча арзон бўлади. Дейлик, адади 3 минг нусха бўлган китоб нархи 10 минг сўм. Агар унинг тиражи 10 минг нусха бўлса, нархи ўртача 3—4 минг сўм бўлади. Демак, китоб нархини арзонлаштиришнинг тўғри йўли унинг тиражини кўпайтириш. Матбаачиликда китобнинг махсус пластинага туширилган нусхаси роса 100 минг дона китоб чиқаришга етади. Биз ҳозир ундан 1, 2, 3, 5 минг нусха китоб босиш учун фойдаланамиз-да, ташлаб юборамиз. Чунки ундан бошқа фойдаланиб бўлмайди. Агар пластинанинг техник имкониятлари бу борада фойдаланилса, китобнинг нархи анча арзонлашиб қоларди. Бундай қилишни ҳозирча иложи йўқлиги эса бизнинг техник имкониятлари доирасида фойдаланилса, китобнинг нархи анча арзонлашиб қоларди. Токи китоб савдоси бўйича ягона тизим ташкил этилиб, нашриётда чиққан янги китоб, худди тандирдан узилган иссиқ нондай, совмасдан эгасига етиб борадигандек, китоб ҳам ўз ўқувчисига — у Тошкентнинг қок марказида, Хоразм ёки Андижондами вақтида етиб бора, асосий муаммо ўз ечимини толган бўларди. Китоб савдоси ишини қайта кўриб чиқиш, ривожлантириш, вилоятларга, чекка худудларга

мактаблар, болалар уйлари, маҳаллаларга китоблар тақдим этилишини таъминлашга ҳам эътибор қаратиш керак. Шунингдек, жойларда китоб савдоси шохобчаларини ташкил этиш масаласига ҳокимликлар ва идоралар, тadbиркорларни жалб этиш лозим. Тadbиркорларга китоб савдоси ҳам дунёда энг сердаромад бизнес эканлигини уқтириш вақти келди. Ҳали ҳам бутун бошли бир туманда китоб дўкони йўқ жойлар бор. Борларнинг кўпи ҳам номигагина, маълумот учун ташкил қилиниб, ароқ дўкони ёки яна алламбало савдо шохобчасининг жалб бurchагида жойлашган. Нархи ҳам боя айтганимиз — нашриёт нархидан икки баравар қиммат. Ҳа, десангиз, ўзим "Дамас" кира қилиб олиб келганман дейди. Нафасингиз ичингизга тушиб кетади.

Наҳот ҳар бир туманда бир ё иккита замонавий жиҳозланган Китоб марказлари ташкил қилиш қийин. Фақат ҳокимлар бу масаланинг аҳамиятини тўла ҳис қилиб шу ишга ёндашса, уйда-қанда ҳам ишларга ҳам эътибор қаратилади, у бир-икки кунлик тadbир бўлиб қолмай, кейинги изчил, самарали ҳамкорлик йўлларини очиб беради деб умид қиламиз.

Дунёда энг гўзал, завқли иш, энг ҳузурбахш машғулот, энг сокин ором — китобхонлик, мутолаа. Аҳир китоб ўқиган одамдан ёмонлик чиқмайди, деган халқона гап бор-ку. Китоб

дўконларига қараб ҳулоса чиқараман" деган яна бир донишманд ҳам шунчалик тўғри гапни гапирган.

— Бундан беш-ўн йил бурун "Яқинларингизга китоб совға қилин" деб мақола ёзган эдим. Табриклаганлар ҳам, энсаси қотганлар ҳам бўлувди. "Тасааввур қилин, тўйга кириб бораёلمиз, ҳаммамизнинг қўлимизда китоб, тўй эгаси китобларни тахлайпти" деб қулганди бир ақинимиз. "Қанийди, шу кунларга етасек" деб гапни бўлгандим мен ҳам. Лекин, мана, ўзингиз ҳам кўриб турибсиз, тўйларда, яхши кунларда китоб совға қилиш одат тусига кира бошлади-ку. Ҳатто келин сарпога китоблар қўйилмоқда, китобхонлик кунлари, учрашувлар кўпайди. Бунга, айниқса, Президентимиз Ислам Каримовнинг "Муҳаммад Юсуф таваллудининг 60 йиллигини нишонлаш тўғрисида"ги қарори қанот бўлди. Юртимизда тadbир ўтказмаган мактаб, коллеж-лицей, олий ўқув юрти қолмади ҳисоб. Ҳамма шоирнинг китобини қидирган. Китоб азиз бўлган кунларга келдик. Бу қарорнинг нақадар оқилона ва ўз вақтида чиққанини англабди, халқимизнинг адабиётга меҳри қанчалик баландлигини кўрсатади. Халққа яқин ижод унинг қалбидан жой олиши муқаррарлигини намоён этди. Китоб билан дийдорлашувингиз муборак бўлсин.

Демак, китоб байрамида кўришамиз.

Аҳор АҲМЕДОВ,
"Sharq" нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси бош
муҳаррири

«Ўзбекнаво» эстрада бирлашмаси жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Иззат Ибрагимовга онаси **МУНИРА** аянинг вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

«Ўзбекнаво» эстрада бирлашмаси жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Тошпўлат Маткаримовга отаси **КАРШИВО** отанинг вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

ЭЪЛОН

Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти

2014 йил 2 июн куни соат 11:00да "Очиқ эшиклар куни" ва "Талаба-ёшлар ижодиёти" фестивалини ўтказлади.

Мазкур тadbирга касб-ҳунар коллежлари, академик лицейларнинг битирувчилари, барча қизиқувчилар таклиф этилади.

Институтда ўқишни истовчи йигит-қизлар профессор-ўқитувчилар, ўқув лабораториялари ва ўқув театри билан танишадилар.

Манзил: Тошкент шаҳри, М.Улуғбек тумани, Яланғоч даҳаси, 127-«А» уй. Телефон: 230-28-03. Факс: 230-28-15

МУАССИС: ЎЗБЕКISTON ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Ўзбекистон adabiyoti va san'ati

Бош муҳаррир Сирожиддин САЙИД

Манзилимиз: Тошкент — 100083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабудхона — 233-52-91
Котибият — 233-49-93

Электрон манзилимиз: info@uzas.uz, uzas@mcs.uz

Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 233-58-86
Санъат бўлими: 233-56-40
Ижтимоий ҳаёт бўлими: 233-57-42
Назм ва наср бўлими: 233-58-60

Тахририятга келган кўлэмалар таҳсил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайдими. Муаллифлар фикри тахририят нусхаси назаридан фарқланиши мумкин.

Масъул котиб — Асрор СУЛАЙМОНОВ
Навбатчи муҳаррир — Азиз ИМОМОВ
Саҳифаловчи — Элёр МАҲМУДОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Босмахона манзили: Буюк Турон кўчаси, 41-уй

Босишга топшириш вақти — 20.00. Босишга топширилди — 04.58

Газета Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигида 13.06.2007 йил 0283-рақам билан руҳиятга олинган. Адаби — 6586 Буяртма 1 — 558. Ҳақиси — 3 босма табоқ А-2. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 # 5

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН.

ISSN 2311-614X

9 772181 614000